

Nr 14

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 15 februari 1957 dagtecknad proposition, nr 80, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning;
- 2) lag om ändring i lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281);
- 3) lag om ändring i arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652); samt
- 4) lag om ändring i arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer.

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning

Härigenom förordnas beträffande lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning¹, dels att 10 § 2 mom. skall upphöra att gälla, dels att 4—6 §§, 7 § 1 och 2 mom. samt 8 och 9 §§ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att i 3 §, 7 § 3 och 4 mom., 10 § 3 mom. samt 15 § orden »arbetsrådet» och »arbetsrådets» skola ersättas med orden »arbetarskyddsstyrelsen» och »arbetarskyddsstyrelsens», dels att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 4 a §, av nedan angiven lydelse, dels ock att omedelbart framför 1, 4, 6 och 9 §§ skola införas överskrifter av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Lagens tillämpningsområde

1 §.

Ordinarie arbetstid

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 45 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 9 timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såframt arbetstiden under en tidrymd av högst tre veckor icke överstiger i genomsnitt 45 timmar i veckan.

Vecka räknas från och med måndag eller annan dag, som tillämpas för arbetsstället.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 9 § 2 mom. SFS 1945:755, beträffande 9 § 7 mom. SFS 1938:214 och beträffande 15 § SFS 1945:77.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 a §.

Från de begränsningar, som stadgas i 4 §, må avsteg göras genom kollektivavtal, som å arbetarsidan slutits eller godkänts av organisation vilken enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation.

Arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal varom i första stycket stadgas, äger tillämpa avtalet beträffande arbetare, vilken sysselsättes i sådant arbete som avses därmed, även om arbetaren ej är medlem av den avtalsslutande organisationen på arbetarsidan. Vad nu sagts gäller dock ej arbetare, som omfattas av annat tillämpligt kollektivavtal.

5 §.

1 m o m. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 m o m. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 m o m. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst 45 timmar i veckan.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 m o m. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

5 m o m. Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

Arbete å övertid

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete *utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §.* Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till *arbetsrådet.*

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har ar-

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete *å övertid.* Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till *arbetarskyddsstyrelsen.*

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbe-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

betsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

tarskyddsstyrelsen att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller — — — — — allmänna posten.

7 §.

1 m o m. Till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt aderton år, användas under högst sju timmar i veckan *utöver den tid, varunder de enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift eljest få användas till arbete.*

1 m o m. Till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt aderton år, användas *å overtid* under högst sju timmar i veckan.

2 m o m. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete *utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §*, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 48 timmar under loppet av fyra kalenderveckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

2 m o m. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete *å overtid*, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 48 timmar under loppet av fyra *veckor* och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

Utsträckt arbetstid, varom här är fråga, må även, med iakttagande av motsvarande begränsning, beräknas för kortare tidrymd än fyra veckor; åliggande det i sådant fall arbetsgivaren att på förhand i journal eller annan handling, vari anteckning enligt 8 § skall göras, anteckna ej mindre dagen, då dylik utsträckt arbetstid skall börja tillämpas, än även den tidrymd, för vilken beräkningen skall ske.

8 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 eller 7 § åligger det

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 eller 7 § åligger det

(Nuvarande lydelse)

arbetsgivaren att senast den första söckendagen i näst därpå följande *kalendervecka* eller, därest då icke kan avgöras, huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan, som avses i nämnda paragrafer, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställles av *arbetsrådet*. Nämnda myndighet äger dock föreskriva, att anteckning om övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om *sådan förlängd arbetstid*, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig göra dylik anteckning, där *arbetstiden* finnes behörigen upptagen å det i 11 § 2 mom. föreskrivna arbetstidsschema.

Arbetarna äga — — — — — av

Beslut av *arbetsrådet* enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammias datum.

(Föreslagen lydelse)

arbetsgivaren att senast den första söckendagen i näst därpå följande *vecka* eller, därest då icke kan avgöras, huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan, som avses i nämnda paragrafer, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som faställles av *arbetarskyddsstyrelsen*. Nämnda myndighet äger dock föreskriva, att anteckning om övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om *sådant arbete å övertid*, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig göra dylik anteckning, där *övertiden* finnes behörigen upptagen å det i 11 § 2 mom. föreskrivna arbetstidsschema.

övertidsjournalen.

Beslut av *arbetarskyddsstyrelsen* enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammias datum.

Allmänna bestämmelser

9 §.

1 m o m. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, vilka utses av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsät-

I handläggningen hos arbetarskyddsstyrelsen av ärende rörande tillämpningen av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skola, i den omfattning Konungen bestämmer, deltaga särskilda ledamöter, utsedda efter förslag av

(Nuvarande lydelse)

ta tillhoppa minst 50 000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50 000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunnig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 m o m. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugutre års ålder. Ej må befattningen innehavas av den, som icke råder över sig och sitt gods.

3 m o m. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

4 m o m. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivar- eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omstän-

(Föreslagen lydelse)

rikssammanslutningar av arbetsgivar- och av arbetare.

Till utredning av ärende, som avses i första stycket, må arbetarskyddsstyrelsen låta vid allmän under rätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetarskyddsstyrelsen sådan åtgärd nödig, har styrelsen att därom göra framställning hos den under rätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Förhöret skall anses som bevisupptagning utom huvudförhandling. Ersättningen till vittne eller sakkunnig skall gäldas av allmänna medel. Protokoll över förhöret skall av rätten tillställas arbetarskyddsstyrelsen.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende som avses i denna lag må klagan ej föras.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

digheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 m o m. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den utblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 m o m. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.

7 m o m. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i 5 § 5 mom. eller 10 § 2 mom., bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet i fråga. Beslut, som avses i 7 § 4 mom., skall, såvitt möjligt, fattas efter samråd med yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Till utredning av ärende må ar-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

betsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig, och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 m o m. Beslut, som enligt 6 eller 7 § ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande eller vid förfall för ordföranden av hans ställföreträdare eller, om jämväl denne är hindrad, av den återstående utan förslag utsedde ledamoten eller, där de utan förslag utsedda ledamöternas antal överstiger tre, den bland dem, som rådet därtill förordnat. Har beslut i sådan ordning meddelats, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.

9 m o m. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.

10 m o m. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

11 m o m. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

verksamhet må meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

Den i 4 och 5 §§ angivna arbetstiden för vecka skall dock, i stället för 45 timmar, utgöra 47 timmar under år 1958 och 46 timmar under år 1959.

Förslag

till

L a g

om ändring i lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281)

Härigenom förordnas beträffande lantarbetstidslagen den 4 juni 1948, dels att 10 § 1 mom. skall upphöra att gälla, dels att 4, 5 och 9 §§ skola er-hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att i 3 §, 6 § 1 mom., 7 § 3 mom., 8 §, 10 § 2 mom. och 15 § orden »arbetsrådet» och »arbetsrådets» skola ersättas med orden »arbetsarskyddsstyrelsen» och »arbetsarskyddsstyrelsens», dels ock att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 4 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

1 m o m. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 1), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka under tiden november—februari 45 timmar och under tiden mars—oktober 50 timmar.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag:

a) För varje bruksdel må en arbetare, som i regel användes till såväl djurskötsel som annat arbete (a r b e t a r e m e d b l a n d a t a r b e t e), under tiden november—februari användas till arbete högst 47 timmar för arbetsvecka.

Vad nu sagts gälle ock den, som ersätter arbetare med blandat arbete under ledighet.

b) För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel (d j u r s k ö t a r e), samt för arbetare, som

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 45 timmar för arbetsvecka. Arbetstiden må dock utsträckas till 47 timmar för arbetsvecka, såframt arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst 45 timmar för arbetsvecka.

Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Med arbetsvecka förstås tiden från och med måndag till och med söndag.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för två arbetsveckor i följd 96 timmar.

För arbetare, som ersätter djurskötare under kortare tid än en vecka, må arbetstiden under tiden november—februari utsträckas till 48 timmar för arbetsvecka.

2 m o m. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 2), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

antingen 48 timmar

eller ock under tiden november—februari 45 timmar och under tiden mars—oktober 50 timmar.

3 m o m. Med arbetsvecka förstås tiden från och med måndag till och med söndag. Vad i 1 mom. föreskrivits beträffande två arbetsveckor i följd skall gälla för perioder om två arbetsveckor, räknade från första måndagen i november månad varje år.

För viss månad given föreskrift om arbetstid skall tillämpas under arbetsvecka eller tvåveckorsperiod, som nyss sagts, vars första dag infaller under månaden.

4 a §.

Från de begränsningar, som stadgas i 4 §, må avsteg göras genom kollektivavtal, som å arbetarsidan slutits eller godkänts av organisation vilken enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation.

Arbetsgivare, som är bunden av

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

kollektivavtal varom i första stycket stadgas, äger tillämpa avtalet beträffande arbetare, vilken sysselsättes i sådant arbete som avses därmed, även om arbetaren ej är medlem av den avtalsslutande organisationen på arbetarsidan. Vad nu sagts gäller dock ej arbetare, som omfattas av annat tillämpligt kollektivavtal.

5 §.

1 m o m. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 m o m. Finnes i visst fall av särskilda skäl påkallat, att arbetstiden utsträcket längre än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

3 m o m. Undantag från de i 4 § angivna begränsningarna må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalanden av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finner det samma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst 45 timmar under loppet av sju dagar.

9 §.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utses Konungen för viss tid två, med jordbruksförhållanden förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareför-

I handläggningen hos arbetarskyddsstyrelsen av ärende rörande tillämpningen av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skola, i den omfattning Konungen bestämmer, dellaga särskilda ledamöter, utsedda efter förslag

(Nuvarande lydelse)

eningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivar-sammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses i enahanda ordning minst två suppleanter, av vilka en bör vara förtrogen med förhållandena inom trädgårds-skötseln.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning stadgas, närvara båda de ledamöter, vilka utsetts i här nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

(Föreslagen lydelse)

av rikssammanslutningar av arbetsgivare och av arbetare.

Till utredning av ärende, som avses i första stycket, må arbetarskyddsstyrelsen låta vid allmän under rätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetarskyddsstyrelsen sådan åtgärd nödig, har styrelsen att därom göra framställning hos den under rätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Förhöret skall anses som bevisupptagning utom huvudförhandling. Ersättningen till vittne eller sakkunnig skall gäldas av allmänna medel. Protokoll över förhöret skall av rätten tillställas arbetarskyddsstyrelsen.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende som avses i denna lag må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

De i 4 och 5 §§ angivna arbetstiderna för arbetsvecka eller sju dagar skola dock, i stället för 45 och 47 timmar, utgöra 47 och 49 timmar under år 1958 samt 46 och 48 timmar under år 1959.

Förslag

till

Lag**om ändring i arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652)**

Härigenom förordnas beträffande arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942¹, dels att 12 § 1 mom. skall upphöra att gälla, dels att 4 och 5 §§, 7 § 2 mom. samt 10 och 11 §§ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, dels att i 3 och 6 §§, 7 § 1 och 3 mom., 9 § 2 mom., 12 § 2 mom. samt 17 § orden »arbetsrådet» och »arbetsrådets» skola ersättas med orden »arbetarskyddsstyrelsen» och »arbetarskyddsstyrelsens», dels ock att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 4 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Å arbetsställe — — — — — 11 timmar.

Beträffande arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helgdag, skall i stället för vad i första och andra styckena stadgas gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd 96 timmar.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 45 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Beträffande arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helgdag, skall i stället för vad i första och andra styckena stadgas gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd i *genomsnitt* 45 timmar i veckan.

Vecka räknas från och med måndag eller annan dag, som tillämpas för arbetsstället.

4 a §.

Från de begränsningar, som stadgas i 4 §, må avsteg göras genom kollektivavtal, som å arbetstagarsidan

¹ Senaste lydelse av 10 § se SFS 1945:270.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

slutits eller godkänts av organisation vilken enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation.

Arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal varom i första stycket stadgas, äger tillämpa avtalet beträffande arbetstagare, vilken sysselsättes i sådant arbete som avses därmed, även om arbetstagaren ej är medlem av den avtalsslutande organisationen på arbetstagarsidan. Vad nu sagts gäller dock ej arbetstagare, som omfattas av annat tillämpligt kollektivavtal.

5 §.

1 m o m. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 m o m. Finnes i visst fall av särskilda skäl påkallat, att arbetstiden utsträcker längre än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

3 m o m. Undantag från de i 4 § angivna begränsningarna må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetstagarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetstagare, som skulle beröras av undantaget, finner det samma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetstagarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst 45 timmar i veckan.

7 §.

2 m o m. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med

2 m o m. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hän-

(Nuvarande lydelse)

hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, vare därtill berättigad för högst 48 timmar under loppet av fyra *kalenderveckor* och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

(Föreslagen lydelse)

syn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, vare därtill berättigad för högst 48 timmar under loppet av fyra *veckor* och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

10 §.

Arbetsgivare bör anskaffa och å arbetsstället eller annan plats, som av *arbetsrådet* godkännes, förvara övertidsjournal, upprättad enligt formulär, som fastställs av *arbetsrådet*.

Har övertid uttagits, skall anteckning härom göras i sådan övertidsjournal senast den första söckendagen i näst därpå följande *kalendervecka* eller därest då icke kan avgöras, huruvida övertid uttagits, så snart sådant kan bedömas. *Arbetsrådet* äger dock föreskriva, att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället och angivande tiden för det dagliga arbetets början och slut samt längden av raster, som avbryta arbetstiden.

Arbetstagare äge — — — — —

Beslut av *arbetsrådet* enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt andra stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å plats, som i

Arbetsgivare bör anskaffa och å arbetsstället eller annan plats, som av *arbetarskyddsstyrelsen* godkännes, förvara övertidsjournal, upprättad enligt formulär, som fastställs av *styrelsen*.

Har övertid uttagits, skall anteckning härom göras i sådan övertidsjournal senast den första söckendagen i näst därpå följande *vecka* eller därest då icke kan avgöras, huruvida övertid uttagits, så snart sådant kan bedömas. *Arbetarskyddsstyrelsen* äger dock föreskriva, att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället och angivande tiden för det dagliga arbetets början och slut samt längden av raster, som avbryta arbetstiden.

honom rör.

Beslut av *arbetarskyddsstyrelsen* enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt andra stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras

(Nuvarande lydelse)

första stycket avses, under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammans datum.

(Föreslagen lydelse)

å plats, som i första stycket avses, under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammans datum.

11 §.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utser Konungen för viss tid två med detaljhandelns förhållanden förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses i enahanda ordning minst två suppleanter, förtrogna med förhållandena inom detaljhandel eller annan verksamhet, som avses i denna lag.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning stadgas, närvara båda de ledamöter, vilka utsetts i här nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

I handläggningen hos arbetarskyddsstyrelsen av ärende rörande tillämpningen av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skola, i den omfattning Konungen bestämmer, deltaga särskilda ledamöter, utsedda efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och av arbetstagare.

Till utredning av ärende, som avses i första stycket, må arbetarskyddsstyrelsen låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetarskyddsstyrelsen sådan åtgärd nödig, har styrelsen att därom göra framställning hos den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Förhöret skall anses som bevisupptagning utom huvudförhandling. Ersättningen till vittne eller sakkunnig skall gäldas av allmänna medel. Protokoll över förhöret skall av rätten tillställas arbetarskyddsstyrelsen.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende som avses i denna lag må klagan ej föras.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

Den i 4 och 5 §§ angivna arbetstiden för vecka skall dock, i stället för 45 timmar, utgöra 47 timmar under år 1958 och 46 timmar under år 1959.

Förslag

till

Lag**om ändring i arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell,
restauranger och kaféer**

Härigenom förordnas beträffande arbetstidslagen den 23 maj 1947 för hotell, restauranger och kaféer, *dels* att 10 § 1 mom. skall upphöra att gälla, *dels* att 4 och 5 §§, 7 § 1 och 2 mom. samt 9 § skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att i 3 och 6 §§, 7 § 3 och 4 mom., 8 §, 10 § 2 mom., 11 § 2 mom. samt 15 § orden »arbetsrådet» och »arbetsrådets» skola ersättas med orden »arbetarskyddsstyrelsen» och »arbetarskyddsstyrelsens», *dels ock* att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 4 a §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, än *144 timmar under loppet av tre kalenderveckor*. Arbetstiden må under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid på följande dag, ej överstiga 11 timmar.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, än *att arbetstiden under loppet av tre veckor icke överstiger i genomsnitt 45 timmar i veckan*. Arbetstiden må under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid på följande dag, ej överstiga 11 timmar.

Vecka räknas från och med måndag eller annan dag, som tillämpas för arbetsstället.

4 a §.

Från de begränsningar, som stadgas i 4 §, må avsteg göras genom kollektivavtal, som å arbetstagarsidan slutits eller godkänts av organisation vilken enligt lagen om förenings- och

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation.

Arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal varom i första stycket stadgas, äger tillämpa avtalet beträffande arbetstagare, vilken sysselsättes i sådant arbete som avses därmed, även om arbetstagaren ej är medlem av den avtalslutande organisationen på arbetstagarsidan. Vad nu sagts gäller dock ej arbetstagare, som omfattas av annat tillämpligt kollektivavtal.

5 §.

1 m o m. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 m o m. Finnes i visst fall av särskilda skäl påkallat, att arbetstiden utsträcker längre än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

3 m o m. Undantag från de i 4 § angivna begränsningarna må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetstagarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetstagare, som skulle beröras av undantaget, finner detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

7 §.

1 m o m. Till betjäning av gäster, som vid upphörande av servering befinna sig inom det för serveringen avsedda området, samt till sådana

Arbetskyddsstyrelsen må medgiva undantag från bestämmelserna i 4 §. Undantag må dock icke, utan att det stora flertalet av de berörda arbetstagarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligga, göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst 45 timmar i veckan.

1 m o m. Till betjäning av gäster, som vid upphörande av servering befinna sig inom det för serveringen avsedda området, samt till sådana

(Nuvarande lydelse)

förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetstagare användas å övertid under högst 21 timmar under loppet av tre *kalenderveckor*, dock att under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag, arbetstagare icke må användas till sådant arbete å övertid mer än en och en halv timme.

2 m o m. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 36 timmar under loppet av tre *kalenderveckor* och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

(Föreslagen lydelse)

förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetstagare användas å övertid under högst 21 timmar under loppet av tre *veckor*, dock att under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag, arbetstagare icke må användas till sådant arbete å övertid mer än en och en halv timme.

2 m o m. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 36 timmar under loppet av tre *veckor* och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

9 §.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utser Konungen för viss tid två ledamöter, vilka äro förtrogna med förhållandena inom hotell-, restaurang- och kafénäringsen. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av

I handläggningen hos arbetarskyddsstyrelsen av ärende rörande tillämpningen av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skola, i den omfattning Konungen bestämmer, deltaga särskilda ledamöter, utsedda efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och av arbetstagare.

Till utredning av ärende, som avses i första stycket, må arbetarskyddsstyrelsen låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetarskyddsstyrelsen sådan åtgärd nödig, har styrelsen att därom göra framställning hos den under-

(Nuvarande lydelse)

dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses i enahanda ordning minst två suppleanter, förtrogna med förhållandena inom omförmälda näring.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning stadgas, närvara båda de ledamöter, som utsetts i här nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

(Föreslagen lydelse)

rätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Förhöret skall anses som bevisupptagning utom huvudförhandling. Ersättningen till vittne eller sakkunnig skall gäldas av allmänna medel. Protokoll över förhöret skall av rätten tillställas arbetarskyddsstyrelsen.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende som avses i denna lag må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

Den i 4 och 5 §§ angivna arbetstiden för vecka skall dock, i stället för 45 timmar, utgöra 47 timmar under år 1958 och 46 timmar under år 1959.

I samband med propositionen har utskottet behandlat två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

d e l s motionen nr 528 i andra kammaren av herrar *Rubbestad* och *Onsjö*,

d e l s o c k motionen nr 529 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenaäset och *Gustafsson* i Mem.

I motionen II: 528 yrkas, »att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag

1) i princip måtte besluta, att maximum för den ordinarie arbetstiden per vecka må nedsättas från 48 till 45 timmar, samt i skrivelse till Kungl. Maj:ts anhålla om framläggande av förslag till ikraftträdande härav, när detsamma kan bedömas lämpligt ur samhällsekonomisk synpunkt;

2) i anslutning härtill måtte besluta, att lantarbetstidslagen må få sådan utformning, att arbetstiden inom jordbruket må kunna utsträckas till 50 timmar för arbetsvecka, såframt arbetstiden under en tidrymd, som ej må överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt högst 45 timmar för arbetsvecka».

I *motionen II: 529* yrkas, att riksdagen »i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning av frågan hur småföretagarna skall kunna beredas möjlighet till önskvärd förkortning av arbetstiden».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda lagförslagen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås sådana ändringar i allmänna arbetstidslagen, lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer, att nuvarande maximum för den ordinarie arbetstiden per vecka eller, i fall då begränsningsperioden är längre än en vecka, i genomsnitt för vecka nedsättes från 48 till 45 timmar. Övriga bestämmelser om begränsning av den ordinarie arbetstiden, d. v. s. reglerna om begränsningsperiod (en eller flera veckor) och dygnsmaximum lämnas, om man undantar lantarbetstidslagen, i huvudsak oförändrade. Beträffande lantarbetstidslagen innebär förslaget viss möjlighet till säsongvariation av den ordinarie arbetstidens längd. Arbetstiden får sålunda utsträckas till 47 timmar för arbetsvecka, under förutsättning att genomsnittet för viss tidrymd, högst 12 månader, stannar vid 45 timmar i veckan. Dygnsmaximum utgör i överensstämmelse med nuvarande huvudregel 10 timmar. Någon motsvarighet till gällande särskilda bestämmelser för arbetare, som sysselsättes med djurskötsel, och för arbetare inom trädgårdsskötseln upp-tas inte i förslaget.

En principiell nyhet i förslaget är, att reglerna om den ordinarie arbetstidens begränsning föreslås bli på visst sätt dispositiva. Enligt förslaget blir det sålunda möjligt för arbetsgivare och arbetstagare att i form av kollektivavtal träffa överenskommelse om längre veckoarbetstid, längre begränsningsperiod eller högre dygnsmaximum än lagen anger. För giltigheten av kollektivavtalsöverenskommelse som nyss sagts kräves att den på arbets-tagensidans slutits eller godkänts av huvudorganisation (fackförbund).

Dispensreglerna och övertidsbestämmelserna föreslås i sak bli oförändrade.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1958. Övergången till 45-timmarsvecka skall dock enligt förslaget ske successivt, så att den

ordinarie veckoarbetstiden minskas med en timme från och med den 1 januari 1958, med ytterligare en timme från och med den 1 januari 1959 och med ännu en timme från och med den 1 januari 1960, då 45-timmarsveckan således skall vara genomförd. Även övergångsbestämmelserna är emellertid dispositiva på sätt förut angivits.

Inledning

Principen om 48 timmars arbetsvecka lagfästes i vårt land år 1919 och ligger alltså till grund för vår arbetstidslagstiftning. De grundläggande bestämmelserna i detta ämne återfinns i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, vanligen benämnd allmänna arbetstidslagen. Till stadgandena i denna lag ansluter sig reglerna i de s. k. speciella arbetstidslagarna, nämligen lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln, arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer samt sjöarbetstidslagen. Även i vissa andra lagar och författningar förekommer bestämmelser som behandlar arbetstidens längd.

Ehuru arbetstidslagstiftningen omfattar en betydande del av landets arbetstagare, står stora grupper formellt utanför densamma. Som exempel må blott nämnas, att allmänna arbetstidslagen inte gäller arbetare i företag med mindre än fem anställda och att arbetstagare i statens tjänst liksom huvudparten av tjänstemännen i enskild tjänst inte omfattas av arbetstidslagstiftningen.

Mot bakgrunden av att 48-timmarsveckan så länge fått gälla som norm för arbetstidens längd, trots att de ekonomiska och sociala förhållandena undergått en genomgripande förändring, är det naturligt, att krav rests på en revision av arbetstidslagstiftningen. Den omständigheten att ansevärd grupper av arbetstagare står utanför denna lagstiftning har även utgjort anledning till att en översyn av lagstiftningen ansetts påkallad. År 1947 tillkallades därför sakkunniga med uppdrag att överse arbetstidslagstiftningen. Vid denna tidpunkt ansågs förutsättningar ej föreligga för en allmän förkortning av normalarbetstiden och de sakkunnigas uppdrag begränsades därför, såvitt angår arbetstidens längd, till att avse frågan om en förkortning av arbetstiden för vissa grupper med särskilt påfrestande arbete. I övrigt skulle de sakkunniga underkasta lagstiftningen en allmän översyn. Bland de spörsmål, som därvid skulle övervägas, nämndes i direktiven bl. a. behovet av ändrade regler för uttagande av övertid, lämpligheten att i den allmänna arbetstidslagen inrymma en reglering av arbetstiden på de områden, där speciallagstiftning gällde, samt förutsättningarna för att slopa eller begränsa gällande undantag från lagstiftningens tillämpningsområde.

De sakkunniga, som antog benämningen *Arbetstidsutredningen*, avgav 1954 betänkande (SOU 1954: 22—23) med förslag dels till allmän arbetstidslag samt arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer och dels till lag

om förkortad ordinarie arbetstid för arbetstagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete. Förslaget till allmän arbetstidslag innebär i kort-
het, att principen om 48 timmars ordinarie arbetsvecka bibehålles, att ar-
betstidslagstiftningen utvidgas så att den med få undantag — det viktigaste
gäller tjänstemännen — blir tillämplig på alla arbetstagare, vilka mot
vederlag användes till arbete för arbetsgivares räkning, samt att snävare
gränser uppdrages för hur mycket övertid som skall vara tillåten. De sär-
skilda arbetstidslagarna för lantarbete och för arbete inom detaljhandeln
föreslås upphävida, medan särskild arbetstidslag för hotell, restauranger
och kaféer ävensom särskild sjöarbetstidslag anses böra bibehållas. Enligt
utredningens förslag till lag om förkortad ordinarie arbetstid för arbets-
tagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete skall den ordinarie
arbetsveckan förkortas till 40 timmar i veckan vid vissa arbeten under jord
och till 42 timmar i veckan vid kontinuerligt skiftarbete, vid arbete, i vilket
arbetstagare utsättes för röntgenstrålning eller radioaktiv strålning som
kan innebära hälsofara, samt vid arbete, som utföres av sjuksköterska vid
kirurgisk operationsavdelning på lasarett.

Arbetstidsutredningens betänkande har varit föremål för vidlyftigt remiss-
behandling, varvid åsikterna gått starkt isär i åtskilliga av de frågor, som
behandlas i betänkandet.

Redan innan arbetstidsutredningen framlade sitt betänkande tillkallade
dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Sträng, efter vederbör-
ligt bemyndigande sakkunniga för att biträda med utredning om arbetsti-
dens längd och förläggning i syfte att uppnå en allmän förkortning av den lag-
stadgade arbetstiden. De sakkunniga, som arbetat under namnet *Utredningen
om kortare arbetstid*, har i juli 1956 framlagt betänkande (SOU 1956: 20—21)
med förslag till lagstiftning om allmän förkortning av den ordinarie arbets-
tiden till 45 timmar i veckan (sjöarbetstidslagen berörs dock inte av försla-
get). I överensstämmelse med sina direktiv har utredningen inte föreslagit
någon ändring beträffande lagstiftningens tillämpningsområde eller upptagit
andra spörsmål, som behandlats av arbetstidsutredningen. Förslaget, som är
enhälligt, har varit föremål för en omfattande remissbehandling. En för-
teckning över de myndigheter och organisationer som yttrat sig över för-
slaget återfinnes i propositionen å s. 75—76, vartill utskottet får hänvisa.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen framhåller *föredragande departementschefen, stats-
rådet Ericsson*, inledningsvis, att remissinstanserna på några undantag när
tillstyrkt förslaget eller i vart fall inte motsatt sig detsamma. Departements-
chefen anför vidare.

»I stort sett råder således enighet om att en allmän arbetstidsförkortning
av den omfattning utredningen om kortare arbetstid föreslagit är möjlig

att genomföra och att den också bör komma till stånd. En på utredningens föranstaltande gjord opinionsundersökning visar också, att önskemålet om en arbetstidsförkortning är vida utbrett bland arbetstagarna. För egen del anser jag det angeläget, att en allmän arbetstidsförkortning genomföres så snabbt som omständigheterna tillåter. Det synes mig härvid lämpligast att gå fram på den av utredningen om kortare arbetstid anvisade vägen och i huvudsak endast göra de ändringar i gällande lagstiftning som påkallas för att nedbringa längden av den ordinarie arbetsveckan. Först sedan erfarenhet vunnits rörande verkningarna av denna reform, torde tiden vara inne att ta ställning till de av arbetstidsutredningen framlagda förslagen angående arbetstidslagstiftningens tillämpningsområde och systematiska utformning m. m. Även spörsmålet om ytterligare arbetstidsförkortning, allmän eller begränsad till vissa arbetstagargrupper, torde få upptagas i sådant sammanhang.»

Efter en återblick på utvecklingen i vårt land sedan år 1919 på arbetstidens område samt en redogörelse för det på senare år bedrivna utredningsarbetet i syfte att revidera arbetstidslagstiftningen redovisar departementschefen närmare skälen till att han icke ansett att arbetstidsutredningens ovan redovisade förslag borde upptagas till prövning i förevarande sammanhang. Departementschefen anför härvid följande.

»Såsom i det föregående framhållits har den nuvarande lagstiftningen om 48 timmars arbetsvecka i praktiken visat sig vara normgivande även för sådana arbetstagargrupper, som formellt stått utanför lagstiftningen. I likhet med utredningen om kortare arbetstid och många remissorgan utgår jag från att en sänkning av den nuvarande lagstiftningens maximum för den ordinarie arbetstidens längd kommer att slå igenom även på de områden, vilka inte är underkastade denna lagstiftning. Å andra sidan bör det beaktas, att en arbetstidsförkortning inte lär kunna undgå att ställa anpassningsförmågan inom arbetslivets olika områden på vissa prov. Verkningarna av att vidga lagstiftningens tillämpningsområde samtidigt som normalarbetstiden sänkes kan i brist på utredning härom inte närmare överblickas, men det torde inte kunna uteslutas, att övergångssvårigheterna därigenom skulle förstärkas. Först sedan erfarenhet vunnits av arbetstidsförkortningens följder, synes därför de frågor, som arbetstidsutredningens förslag behandlar, böra upptagas till prövning. I ett särskilt avseende, nämligen såvitt angår övertidsbestämmelserna, ämnar jag i fortsättningen återkomma något till vad arbetstidsutredningen föreslagit.»

I fortsättningen anför departementschefen bl. a. följande.

»Utredningen om kortare arbetstid har ingående dryftat de m o t i v, som talar för en förkortning av arbetstiden. I den debatt, som på senare tid förts kring arbetstidsproblemen, har det inte sällan gjorts gällande, att det moderna arbetslivet utmärkes av så högt uppdrivet tempo, att stegrad olycksfallsfrekvens, ökad sjuklighet samt såväl fysiskt som psykiskt ökad

trötthet blivit en följd för arbetstagarna, och att en förkortning av arbetstiden därför är påkallad ur skyddssynpunkt. Utredningen om kortare arbetstid har emellertid vid sina undersökningar funnit, att yrkesskadefrekvensen i landet under senare år inte stigit utan snarast visat en tendens att sjunka. Vad angår hälsotillståndet i stort har utredningen på grund av bristen på uppgifter om sjukdomarnas utbredning och orsaker inte kunnat nå fram till några mera bestämda slutsatser men pekat på att medellivslängden, vilken brukar tillmätas betydelse såsom indikation på folkhälsans utveckling, undan för undan stigit. Utredningen vill visserligen inte dra i tvivelsmål, att åtskilliga människor nuförtiden besväras av ökad trötthet, men framhåller, att man måste vara försiktig med att ge arbetet skulden härtill. Allmänt sett kan man enligt utredningens uppfattning inte våga påstå, att arbetet blivit mera tröttande. Utredningen anser sig inte kunna motivera en allmän arbetstidsförkortning med hänvisning till någon konstaterad försämring av svenska folkets hälsotillstånd. Om den utveckling mot en av allt att döma förbättrad folkhälsa, som ägt rum i landet under detta århundrade, i någon mån är att tillskriva den fortgående arbetstidsförkortningen under samma tid, kan det emellertid enligt utredningens mening ligga nära till hands att förmoda, att en fortsättning på arbetstidsförkortningens väg skulle vara till gagn för en fortsatt utveckling mot bättre folkhälsa. Någon bestämd åsikt på denna punkt vågar utredningen dock inte hysa.

Den uppfattning angående skyddssynpunkternas betydelse såsom motiv för en arbetstidsreform, som utredningen givit uttryck för, har i allt väsentligt vunnit anslutning under remissbehandlingen. Även jag delar den åsikten, att de förhållanden, under vilka yrkesarbete i våra dagars samhälle utföres, i stort sett inte inger sådana farhågor för arbetstagarnas hälsa, att en förkortning av arbetstiden framstår som en från skyddssynpunkt angelägen motåtgärd. Detta utesluter givetvis inte, att det moderna livet med dess i många fall uppdrivna arbetstempo, långa resor mellan bostad och arbetsplats, förenande av husligt arbete med yrkesarbete m. m. medför påfrestningar för åtskilliga människor, vilkas välbefinnande skulle främjas av att de finge mera tid för rekreation och avkoppling.

Jämte den roll, som en arbetstidsförkortning kan spela från hälsosynpunkt, och den sociala vinning, som en ökning av fritiden innebär med större möjligheter för individen till ett rikare personligt liv och till ökat engagemang i samhällseliga angelägenheter, är en arbetstidsförkortning ett steg mot utjämning av skillnaderna i arbetstidshänseende mellan olika arbetstagarupper.

När det gäller att ta ställning till frågan huruvida en arbetstidsförkortning bör uppföras på det aktuella reformprogrammet har emellertid andra synpunkter i främsta rummet varit vägledande för utredningen. Med utgångspunkt från uppfattningen att fritiden värderas allt högre bland ett stort

antal människor — en uppfattning som bestyrkts bl. a. genom resultatet av en på utredningens uppdrag utförd opinionsundersökning — har utredningen diskuterat spörsmålet i vad mån den enskilde kan tänkas ha möjlighet att tillgodose sina önskemål om fritidens längd. Fritidens likställighet med andra beståndsdelar i den materiella levnadsnivån framhäves härvid av utredningen, som anser, att det i princip inte råder någon skillnad mellan fritid, varor och tjänster såsom föremål för konsumtion. Härav följer att fritiden också har sitt pris. Vill man välja mera fritid får man avstå från någonting annat, i regel den inkomst, som skulle belöpt på den arbetstid, som bortfaller. Den gjorda opinionsundersökningen visar, att arbetstagarna i betydande utsträckning är villiga att betala för en ökad fritid, inte genom att avstå från redan uppnådd inkomststandard men genom att tillgodogöra sig den standardökning, som det fortsatta ekonomiska framåtskridandet kan antas komma att medföra, i form av ökad fritid på bekostnad av där emot svarande del av den inkomststegring, som eljest skulle varit möjlig. Möjligheterna för den enskilde att träffa ett fritt val mellan att öka sin fritid och att på annat sätt förbättra sin levnadsstandard är begränsade i våra dagars samhälle med hänsyn bl. a. till att förhållandena inom produktionen i stor utsträckning kräver enhetliga arbetstider. Man kan emellertid tänka sig att överlämna åt staten eller arbetsmarknadens organisationer att i den enskildes ställe träffa valet mellan fritid och annan konsumtion. Härmed har frågeställningen förts över till det samhällsekonomiska planet. Frågan om en allmän arbetstidsförkortning blir ett spörsmål om i vad mån landets ekonomiska resurser tillåter en sådan åtgärd.

Denna syn på arbetstidsförkortningens problem har inte mötts av någon allvarlig gensaga från remissorganens sida. För egen del finner jag det naturligt, att önskemålet om ökad fritid står i förgrunden för arbetstagarnas intresse när det gäller sättet att tillgodogöra sig den standardhöjning, som bedömes ligga inom räckhåll. Frågan i vad mån detta önskemål kan tillgodoses är ett ekonomiskt avvägningsproblem. Det gäller, såsom utredningen framhållit, att träffa ett val i fråga om användningen av landets resurser. Detta val står enligt min mening inte endast mellan fritid och annan konsumtion utan även mellan konsumtion i nuet och konsumtion i framtiden. Hänsyn måste även tagas till andra angelägna reformer på de ekonomiska och sociala områdena än en arbetstidsförkortning.

Valsituationens centrala betydelse för problemställningen vid en arbetstidsförkortning har föranlett vissa remissorgan att ta avstånd från förslaget om *l a g s t i f t n i n g* angående kortare arbetstid. Tankegången har därvid i huvudsak varit den att fritidsökningens principiella likställighet med en löneökning bäst kan komma till uttryck om arbetstidens längd liksom lönens storlek och andra arbetsvillkor avgöres vid förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Endast på så vis skulle valsituationen aktualiseras för

arbetstagarna, så att de finge erfara arbetstidsförkortningens pris och bedöma om detta motsvarades av den ökade fritidens värde för dem.

Gentemot detta resonemang förtjänar framhållas, att nu gällande lagstiftning om arbetstidens begränsning utgör en maximireglering och att något hinder således inte föreligger för att avtalsvägen åvägbringa en arbetstidsförkortning. Såsom av det föregående framgår, har denna väg inte heller lämnats oprövad, men nedskärningar av arbetstiden i denna ordning har varit inskränkta till noga avgränsade områden, där förhållandena i ett eller annat avseende framstått som särpräglade. För egen del är jag lika litet som utredningen främmande för tanken att en allmän arbetstidsförkortning i och för sig skulle kunna genomföras genom avtal mellan arbetsmarknadsparterna. När jag ändå inte kan förorda att lösningen av denna fråga helt överlämnas åt arbetsmarknaden är orsaken inte minst den att lagstiftningens maximibestämmelser om arbetsveckans längd synes besitta en sådan normativ styrka, att strävandena efter en förkortning, om de skall leda till målet, inte torde kunna undvara stödet av en ändrad lagstiftning. Att överge den sedan länge i vårt land tillämpade metoden att i huvudsak reglera arbetstidens längd genom lagstiftning synes mig för övrigt inte kunna ske utan överväganden av mera ingående art än som förekommit i detta ärende.

Flera av de remissorgan, som uttalat principiell anslutning till uppfattningen att arbetstidens längd bör bestämmas förhandlingsvägen, har accepterat utredningens förslag om ändrad lagstiftning med hänsyn till dess dispositiva karaktär. Förslaget härom grundar sig på uppfattningen att ju kortare den normala arbetstiden blir för de enskilda desto större kan utrymmet bli för sådana variationer i arbetstidens längd och förläggning, som kan finnas önskvärda. Från samhällets synpunkt kan det under rådande förhållanden enligt utredningens mening inte vara erforderligt att förhindra tillämpningen av vad parterna inom ett visst arbetsområde finner klokt och ändamålsenligt i nämnda hänseenden. Dessa överväganden har fört utredningen fram till ståndpunkten att man försiktigt bör pröva en väg att lämna partsorganisationer större frihet och därmed ökat ansvar. Enligt utredningens uppfattning är organisationerna mogna för detta ansvar. Förslaget, som vunnit allmänt gillande under remissbehandlingen, innebär att bestämmelserna om reglering av den ordinarie arbetstiden blir helt dispositiva, dvs. det blir möjligt att inte endast såsom hittills avtala om kortare arbetstid än lagen anger utan även om längre och att över huvud taget avvika från de begränsningar, som lagen uppställer. Någon inskränkning i avtalsfriheten har utredningen inte ansett erforderligt att stadga; för att inte skyddssynpunkterna trädes för nära förordas, att överenskommelse om avsteg från lagens begränsningsregler skall slutas i form av kollektivavtal under medverkan av huvudorganisation på arbetslagarsidan.

Jag kan ansluta mig till utredningens resonemang och det förslag, som det utmynnar i. Genom att lagstiftningen på detta sätt göres dispositiv bör det bli möjligt att förvärva erfarenheter av värde för ett framtida ställningstagande till frågan om metoderna för att bestämma arbetstidens längd och förläggning. Den föreslagna anordningens betydelse för en smidig anpassning av arbetstidsförhållandena efter förutsättningarna på olika verksamhetsfält får jag tillfälle att längre fram återkomma till.

Enighet råder om att en allmän arbetstidsförkortning inte bör ske till priset av att den materiella levnadsnivån i övrigt här i landet undergår en försämring. Huvudintresset kommer därför, såsom tidigare antytts, i samhällsekonomiskt avseende att knyta sig till frågorna vilken produktionsutveckling, som skulle vara att vänta om arbetstiden förbleve oförändrad, samt hur en arbetstidsförkortning påverkar denna utveckling.

Utredningen har utgått från vissa beräkningar angående den takt, vari produktionen här i landet ökat under en följd av år. Med all reservation för de svårigheter, som det möter att någorlunda exakt ange produktionsvolyms utveckling från år till år och måhända än mer över längre tidsperioder, får det av dessa beräkningar anses framgå, att bruttonationalprodukten i fasta priser stigit med i genomsnitt ungefär två procent om året under tiden 1861—1951, räknat per innevånare i åldern 15—65 år. Det bör emellertid märkas, att inte obetydliga variationer förekommit mellan den genomsnittliga produktionsökningen under olika perioder. Att stora skillnader kan föreligga i produktionsökningstakten mellan olika år säger sig självt.

När det gäller att söka ställa en prognos rörande utvecklingen av produktionen under den tid, som blir av intresse i detta sammanhang, uttalar utredningen till en början, att det inte finns några särskilda omständigheter, som talar för att på längre sikt produktionsökningen skulle upphöra. Någon mera preciserad förutsägelse rörande den framtida produktionsutvecklingen har utredningen inte funnit sig kunna göra, men den har som hypoteser vid sina beräkningar uppställt två alternativ angående storleken av den årliga produktionsökningstakten under de närmaste 10 åren. Enligt huvudalternativet räknar utredningen med en årlig stegring av produktionen med tre procent och enligt det andra alternativet antas ökningen stanna vid två procent per sysselsatt. I båda fallen förutsättes bytesförhållandet, dvs. förhållandet mellan export- och importpriser, genomsnittligt sett bli oförändrat under perioden, även om förändringar kan komma att ske från år till år.

Med dessa antaganden bör jämföras de hypoteser, som 1955 års långtidsutredning uppställt i sitt nyligen avgivna betänkande om balanserad expansion (SOU 1956: 53). Långtidsutredningen räknar för åren 1955—1960 med en produktionsökning på alternativt 2,8 och 3,7 procent om året. Samtidigt räknas emellertid med en ökning av antalet sysselsatta med 0,7 procent

per år, varför långtidsutredningens alternativ för den framtida produktionsökningen i stort sett överensstämmer med dem, som uppställts av utredningen om kortare arbetstid.

Av grundläggande betydelse för frågan om en arbetstidsförkortnings inverkan på produktionsutvecklingen är de förändringar i arbetstidsutbudet, som förkortningen kommer att medföra. Vid en förkortning av den lagstadgade ordinarie arbetstiden med tre timmar per vecka kan enligt beräkningar, som utredningen om kortare arbetstid låtit anställa, det totala antalet utförda ordinarie arbetstimmar i landet väntas minska med 3,4 procent, om arbetstidsförkortningen begränsas till att anställda, som nu har längre ordinarie arbetstid än 45 timmar i veckan, får arbetstiden nedsatt till detta timantal. Om man däremot räknar med att alla i arbetslivet verksamma personer, företagare, anställda och fria yrkesutövare, även om de nu har kortare arbetstid än 48 timmar, får sin arbetstid nedskuren med tre timmar i veckan, kommer minskningen av antalet utförda ordinarie arbetstimmar att uppgå till 6,3 procent. En sammanställning av antagandena beträffande produktionsutvecklingen vid oförändrad arbetstid och siffrorna över arbetstidsbortfallet vid en arbetstidsförkortning visar, att det vid sammanträffande av de från produktionssynpunkt ogynnsammaste alternativen, dvs. 2 procent produktionsökning och ett arbetstidsbortfall av omkring 6 procent, skulle krävas något mer än tre år för att produktionen efter en arbetstidsförkortning med tre timmar på en gång åter skulle uppnå utgångsårets nivå. Vid kombination av de gynnsammaste alternativen, 3 procent produktionsökning och omkring 3 procent arbetstidsbortfall, skulle tiden för återhämtande av produktionsbortfallet begränsas till ett år. Dessa beräkningar tar inte hänsyn till vissa faktorer, som kan bli av betydelse för utvecklingen. Produktionsbortfallet vid en arbetstidsförkortning kan sålunda motverkas exempelvis av att den kortare arbetstiden stimulerar personer, som nu inte är yrkesverksamma, att söka sig ut på arbetsmarknaden, och vidare av att arbetsintensiteten stiger, övertids- och extraarbete blir vanligare, skiftarbetet ökar, frånvarofrekvensen sjunker samt att rationaliseringar och omorganisation, som inte direkt tar realkapital i anspråk, företages. I motsatt riktning kan utvecklingen påverkas genom att den effektiva arbetstidens andel av den totala arbetstiden minskas på grund av att igångsättnings- och avslutningsarbeten tar proportionellt större del av arbetstiden i anspråk efter arbetstidsförkortningen än dessförinnan och genom att realkapitalets användningstid förkortas. Utredningen har intagit en mycket försiktig hållning när det gäller att bedöma i vad mån faktorer av angiven art kan komma att inverka på utvecklingen efter en övergång till kortare arbetstid och har avstått från att närmare försöka uppskatta effekten av en sådan inverkan.

Under remissbehandlingen har visserligen höjts en del varnande röster, som funnit utredningens antaganden rörande möjligheterna till fortsatt

produktionsökning alltför optimistiska, men i stort sett torde det kunna sägas, att remissyttrandena präglas av uppfattningen, att utredningens hypoteser ligger inom sannolikhetens gränser.

När det blir fråga om en bedömning av en framtida utveckling på det samhällsekonomiska området rör man sig, som utredningen kraftigt understrukt, på mycket osäker mark. Vårt land har under lång tid kunnat glädja sig åt en successiv stegring av nationalprodukten, även om utvecklingen inte varit likformig och avbrott i produktionsökningen kunnat inträda under vissa perioder i samband med krig eller andra kriser ute i världen. Vid bedömningen av arbetstidsförkortningens effekt på produktionen bör man enligt min mening i första hand uppmärksamma en faktor som i alla lägen är av synnerlig vikt för produktionens storlek, nämligen sysselsättningen. Under hela efterkrigstiden har vårt näringsliv präglats av en utomordentligt hög sysselsättningsgrad som påverkat produktionsutvecklingen i gynnsam riktning. Jag utgår ifrån att en liknande hög sysselsättningsgrad kan upprätthållas även under den tid då arbetstidsförkortningen genomföres. Bland annat med hänsyn härtill finner jag i likhet med utredningen och många remissorgan rimligt att antaga, att om det världspolitiska läget inte undergår någon radikal försämring en fortsatt produktionsökning kan förväntas. Detta gäller i första hand om arbetstiden ligger kvar på nuvarande nivå. Vilken inverkan en övergång till kortare arbetstid kan få i nämnda hänseende beror på många omständigheter. Även om ingen hänsyn tas till alla de faktorer — t. ex. ökad arbetsintensitet och lägre frånvarofrekvens — vilka kan motverka den kortare arbetstiden, och även om man skulle utgå från att arbetstiden förkortas lika mycket för alla i produktionen verksamma personer, visar utredningens beräkningar, att det vid en så måttlig produktionsökning som två procent om året skulle krävas föga mer än tre år för att återhämta produktionsbortfallet vid en förkortning av den ordinarie arbetstiden med tre timmar i veckan. På grundval härav har utredningen ansett sig kunna föreslå, att en sänkning av lagstiftningens veckomaximum från 48 till 45 timmar genomföres successivt med en timme om året under tre år i följd.

Försiktigheten i denna bedömning ligger enligt min mening i öppen dag. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att de arbetstidsförkortningar som tidigare genomförts lagstiftningens vägen — jag tänker härvid särskilt på åttatimmarsreformen och den lagstadgade semestern — visat sig kunna förenas med en fortgående produktionsökning, stor nog för en fortskridande höjning av folkets levnadsnivå. Enligt min mening behöver det inte befaras, att den svenska samhällsekonomin genom en reform sådan som den nu föreslagna påläggas en börda, som den inte mäktar bära. En successiv nedskärning av arbetstiden i enlighet med utredningens förslag torde under normala förhållanden inte medföra några större risker för att den materiella standarden i övrigt skall behöva försämrats. Jag anser

3 — *Bihang till riksdagens protokoll 1957. 9 saml. 2 avd. Nr 14*

mig därför i likhet med det stora flertalet av remissorganen böra förorda utredningens förslag och tillstyrker således, att den lagstadgade ordinarie arbetstiden under loppet av tre år successivt sänkes från 48 till 45 timmar i veckan.

Med den föreslagna utformningen tar den nya lagstiftningen inte ställning till frågan huruvida 45-timmarsveckan skall organiseras såsom femdagarsvecka, utan detta spörsmål överlämnas åt arbetsmarknadens fria bedömande. Någon erinran häremot har inte framkommit under remissbehandlingen. Tvärtom har från olika håll framhållits önskvärdheten av att frågan om femdagarsveckan inte alltför mycket skjuts i förgrunden i samband med övergången till en kortare veckoarbetstid.

I och för sig ger de föreslagna reglerna utrymme för en arbetsvecka på fem dagar, om arbetstiden under samtliga arbetsdagar sätts till maximalt medgivna 9 timmar. Av olika skäl — inte minst ur arbetarskyddssynpunkt — kan en så lång arbetsdag i många fall anses mindre önskvärd både för företagen och de anställda. Genom att bestämmelserna gjorts dispositiva öppnas möjlighet för avtalsparterna att, såsom jag får anledning att närmare utveckla i specialmotiveringen, fördela arbetstiden på sådant sätt, att femdagarsvecka kan tillämpas under viss tidrymd utan att så lång daglig arbetstid som 9 timmar behöver tillgripas, mot att i gengäld arbetsveckan omfattar sex dagar under en annan period.

Då jag i det föregående uttalat mig om det samhällsekonomiska utrymmet för en förkortning av arbetstiden har jag inte tagit ställning till de speciella problem, som kan uppkomma i samband med själva övergången till den kortare arbetstiden såväl för samhällsekonomin i stort som för särskilda verksamhetsområden och företag. Särskilt betydelsefullt är, att övergången inte förbindes med en inflationistisk utveckling. Det är sålunda av vikt att övergången till en kortare arbetsvecka inte medför ett sådant kostnadsläge, att detta i sin tur förorsakar en försämring av vår konkurrensförmåga gentemot utlandet. Såsom utredningen påpekar skulle sådana störningar kunna leda till större produktionsbortfall på kort sikt än som antagits då man bedömt de direkta verkningar, som en arbetstidsförkortning kan få på produktionen.

Särskilt intresse tilldrar sig i detta sammanhang löneutvecklingen vid övergången till den kortare arbetstiden. Såsom redan tidigare framhållits har den ökade fritiden, om arbetstagarna inte samtidigt får vidkännas en däremot svarande inkomstminskning, ekonomiskt sett samma innebörd som en löneförbättring. Självfallet kan lönesättningen inte undgå att röna inflytande härav; det utrymme för löneförbättring, som vid oförändrad arbetstid skulle ha stått till buds, har ju åtminstone delvis tagits i anspråk genom arbetstidsförkortningen. Om löntagarna skulle tillförsäkra sig ökade löner utan hänsynstagande till den standardförbättring de erhållit genom

den längre fritiden, skulle detta leda till allvarliga påfrestningar på den samhällsekonomiska balansen.

Den förväntade produktionsutveckling, som bildar grundvalen för våra möjligheter att minska arbetstiden, är till stor del beroende på storlek och inriktning av *investeringarna* inom produktionen. Under remissbehandlingen har stor uppmärksamhet fästs vid denna del av problemkomplexet i samband med övergång till kortare arbetstid. Det har ansetts vara av yttersta vikt för ett motverkande av produktionsbortfall vid en arbetstidsförkortning att investeringarna kan ökas och man har särskilt framhållit, att det för bevarandet av exportindustrins konkurrenskraft fordras rationaliseringar. Krav har även rests på en ändring av den ekonomiska politiken i riktning mot större investeringsvänlighet.

Även om en arbetstidsförkortning för många enskilda företag skulle leda till önskemål om ökade investeringar, torde frågan om investeringskvoten i samhället böra ses som ett mera generellt problem. Trots att investeringarna i Sverige ligger på en mycket hög nivå internationellt sett, är det otillfredsställda behovet av investeringar mycket stort. Utrymmet härför har under hela efterkrigstiden varit mindre än de aktuella önskemålen. Behovet av offentliga investeringar har under denna tid ständigt stegrats. Företagarna har bedömt avsättningsmöjligheterna såsom mycket goda och till följd härav strävat efter att öka sina investeringar. Under hela efterkrigstiden har ett huvudproblem för den ekonomiska politiken varit att begränsa efterfrågan på varor och tjänster för att förhindra inflationistiska tendenser från att ta överhand i samhällsekonomin. Eftersom arbetstidsförkortningen tar en del av vårt annars möjliga produktionsresultat i anspråk, minskar den givetvis utrymmet för annan konsumtion och för investeringar. Jag har dock ansett en arbetstidsförkortning vara så angelägen och bland de enskilda individerna vara ett så starkt önskemål, att den bör få prioritet vid en avvägning som gäller fördelningen av våra resurser. Därmed har givetvis icke ställning tagits till problemet om fördelningen på konsumtion och investeringar av de efter arbetstidsförkortningen tillgängliga resurserna.

I ett samhälle med full sysselsättning som vårt, där efterfrågan på varor och tjänster ofta tenderar att överstiga tillgången, lär en arbetstidsförkortning inte kunna genomföras på ett med hänsyn till den samhällsekonomiska utvecklingen lyckosamt sätt utan en ekonomisk politik, vilken är ägnad att motverka de tendenser till balansrubbnings i samhällsekonomin, som kan åtfölja omställningen till en kortare arbetstid. Betydelsen av en fortsatt — och vid behov skärpt — restriktiv politik i ett sådant läge torde heller inte vara föremål för meningsskiljaktigheter. Alla lär också vara ense om önskvärdheten av att investeringar, som verkar produktivitetshöjande, i största möjliga utsträckning kommer till stånd.

Ett problem, som berörts av företrädare för snart sagt alla verksamhets-

områden, gäller den inverkan, som en arbetstidsreform kan få på tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Inom Internationella arbetsbyrån har härom uttalats, att en arbetstidsförkortning med full lönekompensation bör leda till minskning av både tillgång och efterfrågan på arbetskraft. I stort sett synes det enligt byrån rimligt att anta att en arbetstidsförkortning, i vart fall i mera industrialiserade länder, inte kommer att väsentligt ändra antalet sysselsatta personer. Utredningen ansluter sig till denna uppfattning, och under remissbehandlingen har arbetsmarknadsstyrelsen uttalat den åsikten, att en successivt genomförd allmän arbetstidsförkortning av föreslagen storlek inte kommer att få någon mera betydande inverkan på näringslivets totala efterfrågan på arbetskraft. Denna bedömning synes mig vara realistisk.

Det är emellertid sannolikt, att vissa förskjutningar i arbetskraftsefterfrågan mellan olika näringsgrenar och företag kommer att äga rum i samband med arbetstidsförkortningen. Svårigheter att tillgodose arbetskraftsbehovet kan naturligtvis under sådana omständigheter övergångsvis uppstå på vissa områden. Man torde dock ha rätt att utgå från att arbetsmarknaden med hjälp av en aktiv arbetsförmedling skall visa sig i stånd att bemästra dessa problem.

Utvägen att ställa vissa arbetsområden, för vilka lagstiftningen om 48 timmars arbetsvecka nu gäller, utanför den tilltänkta reformen — vilket åtminstone diskuterats vad beträffar lantbruket — torde inte erbjuda någon framkomlig väg för att komma till rätta med arbetskraftsfrågorna. Här vill jag understryka vad som i flera remissyttranden framhålles nämligen att en arbetstidsförkortning måste omfatta även jordbruket, med hänsyn till att denna näring eljest inte skulle kunna hävda sig i konkurrensen om arbetskraften.

En del remissorgan har framfört krav på att arbetstidsförkortningen förbindes med en höjning av lagstiftningens övertidsmaximum. Å andra sidan har framförts önskemål om att arbetstidsutredningens förslag om nedskärning av det medgivna övertidsuttaget från 200 till 180 timmar i fråga om den allmänna och från 150 till 120 timmar beträffande den extra övertiden genomföres i samband med arbetstidsförkortningen.

Enligt min mening bör övertidsarbete tillgripas för att tillgodose vissa tillfälliga, mera extraordinära behov av ökat arbetstidsuttag på en arbetsplats. En ökning av övertidsarbetet i den mån den ordinarie arbetstiden förkortas låter sig inte väl förena med denna uppfattning, och en mera allmän övergång till regelbundet övertidsarbete i samband med arbetstidsförkortningen skulle uppenbarligen stå helt i strid med reformens syfte. I stället för ökad fritid skulle arbetstagarna uppnå en löneförbättring, vilket det i och för sig inte ankommer på lagstiftningen att medverka till. Eftersom jag inte är beredd att förorda någon ändrad grundsats angående i vilka fall övertids-

arbete bör få tillgripas, synes det mig knappast erforderligt, att utrymmet för övertidsuttag göres större än för närvarande. Det kunde i så fall befaras, att sådana grupper, som redan nu har mycket övertid och således i högre grad än andra kan sägas vara i behov av en arbetstidsförkortning, finge ökat övertidsarbete. Denna konsekvens finner jag inte godtagbar. I det stora flertalet fall torde gällande övertidsbestämmelser medge ett ökat övertidsuttag i förhållande till vad som nu tillämpas, om så skulle visa sig behövt efter förkortningen av den ordinarie arbetstiden.

Jag kan således inte tillstyrka någon höjning av lagstiftningens övertidsmaxima. Önskemålen om sänkning av dessa maxima är i och för sig förståeliga men jag anser mig i nuvarande läge inte heller kunna förorda en dylik åtgärd.

Ett spørsmål beträffande arbetskraftssituationen efter en arbetstidsförkortning gäller förhållandet mellan arbetstid och driftstid. Särskilt för trafikväsendets, handelns och andra servicenäringars vidkommande har det framhållits, att förkortningen av arbetstiden inte kan följas av en motsvarande begränsning av den tid, under vilken dessa näringar har att tillhandahålla allmänheten sina tjänster. Tvärtom anses den ökade fritiden i viss omfattning komma att medföra, att kravet på service under den lediga tiden accentueras, exempelvis vad gäller möjlighet att förrätta inköp.

Otvivelaktigt föreligger här ett förhållande, som kan komma att ställa företag och inrättningar av olika slag, allmänna som enskilda, inför vissa svårigheter. Utan att närmare kunna gå in på dessa spørsmål vill jag fästa uppmärksamheten på en del faktorer, som kan tänkas ägnade att bidra till att svårigheterna övervinns. Vad särskilt angår det fall att femdagarsveckan skulle bli mera allmänt förekommande har under remissbehandlingen antytts möjligheten att inom vissa branscher såsom bilreparationsfacket och en del andra servicebetonade hantverksyrken anordna ett jourssystem för de olika företagen i facket inom ett visst geografiskt område. Det synes mig inte uteslutet att även för vissa slag av varudistribution en sådan anordning skulle erbjuda en framkomlig väg. I många fall torde arbetstidsförkortningen, vare sig den förlängda fritiden kommer arbetstagarna till godo i form av femdagarsvecka eller på annat sätt, komma att föra med sig ökat behov av arbetskraft för att serviceverksamheten skall kunna bedrivas i den omfattning, som allmänhetens behov fordrar. I inte obetydlig utsträckning lär det därvid bli fråga om deltidanställda. Beträffande arbetskraft med önskemål om deltidstjänst kan det antas, att en viss outnyttjad reserv finns att tillgå, främst bland de gifta kvinnorna. När det gäller lösningen av servicenäringarnas problem synes det också värt att beakta att lagstiftningen enligt förslaget får dispositiv karaktär. Härigenom kan, om parterna skulle finna det ändamålsenligt för att tillgodose en viss servicenäringss speciella

problem, avtalsvägen uppnås exempelvis att arbetstiden koncentreras mera till tider, som betecknar toppar i efterfrågan på närings tjänster.

För åtskilliga verksamhetsområden, som brottas med problemet om hur driftstiden skall kunna förlängas utöver den individuella arbetstiden, framstår skiftgång såsom den mest ändamålsenliga utvägen. Härigenom vinnes att maskiner och anläggningar utnyttjas mera effektivt och att investeringarna för dessa ändamål kan begränsas. Svårigheten med övergång till skiftarbete ligger främst i det ökade behovet av personal och i den motvilja mot nattarbete som många arbetstagare har. Frågan om skiftarbete är emellertid, som utredningen påpekar, en angelägenhet för arbetsmarknadsparterna och faller således utanför området för mitt ställningstagande.

Från en del remissorgans sida har i detta sammanhang berörts ett spörsmål av mera speciell natur. Enligt arbetarskyddslagen skall arbetstagare i princip åtnjuta ledighet för nattvila av viss längd och i denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 23 och klockan 5. För kvinnor i hantverks- eller industriellt arbete skall ledigheten för nattvila omfatta tiden mellan klockan 22 och klockan 5. Dispensmöjligheter finnes. Tillika föreskrives, att arbetet skall avbrytas av en eller flera raster, därest det pågår sex timmar om dygnet eller mer. Om femdagarsvecka skall tillämpas vid en arbetstid av 45 timmar i veckan, kommer tillräckligt utrymme för två skift om vardera 9 timmar jämte raster inte att finnas mellan klockan 5 och klockan 23. Detta har föranlett yrkande från bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen om att tiden fram till klockan 24 utan dispens skall få ingå i arbetstiden för såväl män som kvinnor.

Bestämmelserna om nattvila, det s. k. nattarbetsförbudet, är i sin nuvarande utformning av tämligen sent datum. Sedan 1949, då de i huvudsak tillkom, har enligt min mening inte förekommit någonting, som ger anledning att frånga den av statsmakterna då intagna ståndpunkten i frågan. Behovet av skydd mot nattarbete kan sålunda i allmänhet inte anses bli i nämnvärd grad påverkat av att fritiden förlängs med några timmar i veckan. Det synes mig därför inte böra ifrågakomma att övergången till en för företagen gynnsam driftsform, sådan som skiftarbetet, underlättas i den formen att en viktig del av det lagstadgade skyddet för arbetstagarnas hälsa och välbefinnande försvagas. Lösningen av ifrågavarande spörsmål, som huvudsakligen synes vara av förhandlingsnatur, torde få ske efter andra linjer.

De betänkligheter av olika slag, som i remissyttrandena förekommer beträffande landets möjligheter att i nuvarande situation genomföra den föreslagna reformen utan skadeverkningar för samhället, har föranlett somliga remissorgan att ifrågasätta om den föreslagna tiden för ikraftträdandet är lämpligt vald. Uppskov med reformen till en tidpunkt, då sam-

hällsekonomin bär en mindre inflationistisk prägel än nu, har förordats i några fall. Vidare har framställts vissa önskemål om att övergången utsträcker över en längre tidrymd än utredningen föreslagit.

För egen del vill jag i anledning av dessa yttranden än en gång framhålla den försiktighet med vilken denna reform är avsedd att genomföras. Om övergången till kortare arbetstid sker på tid och sätt, som utredningen föreslagit, kan jag därför inte finna, att det nuvarande konjunkturläget inger någon allvarlig oro för att övergångsproblemen inte skulle kunna bemästras på ett framgångsrikt sätt. De önskemål om längre övergångstid, som återfinnes i några yttranden, synes främst hänföra sig till vissa begränsade verksamhetsområden. Härvid bör det observeras, att även bestämmelserna om övergången till 45-timmarsveckan är dispositiva. Möjlighet föreligger alltså för arbetsmarknadsparterna att ta hänsyn till de behov av längre övergångstid, som i särskilda fall kan föreligga.»

I specialmotiveringen till de framlagda lagförslagen anför departementschefen bl. a.

*Förslaget till lag angående ändring i lagen om arbetstidens begränsning
(allmänna arbetstidslagen)*

4 §.

»I likhet med utredningen har jag den uppfattningen, att arbetstidsförkortningen i stort sett inte bör föranleda andra lagändringar än som erfordras med hänsyn till syftet att sänka den ordinarie veckoarbetstiden från 48 till 45 timmar. Såväl med den nuvarande veckoarbetstiden som med den föreslagna kan det givetvis på en del områden vara förenat med vissa svårigheter att tillämpa lagens bestämmelser. Detta torde gälla hur dessa än är utformade. Inte ens en detaljreglering för olika slag av verksamhet torde kunna leda till ett i alla avseenden tillfredsställande resultat. Lagstiftningen är i stället utrustad med vissa andra regulatorer för att särskilda förhållanden inom vissa verksamhetsområden skall kunna beaktas. För närvarande är det huvudsakligen dispensinstitutet, som står till buds i detta avseende. Förslaget innebär härutöver, att bestämmelserna i fråga om den ordinarie arbetstiden blir på visst sätt dispositiva. Härigenom öppnas möjlighet för avtalsparterna att överenskomma om annan begränsningsperiod än som anges i lagen. — — —

Jag tillstyrker förslaget att borttaga begränsningsperiodens anknytning till kalenderveckan och vill understryka vad utredningen anfört om syftet därmed. Det bör således inte vara tillåtet att i efterhand konstruera en periodindelning, som passar med hänsyn till det redan gjorda arbetstidsuttaget.»

4 a §.

»Arbetstidslagstiftningen drar upp vissa gränser för arbetstidens längd, vilka får överskridas endast under särskilda förutsättningar. Lagstiftningen har däremot inte till syfte att garantera att arbetstiden når upp till något visst minimum. Inom den av lagreglerna fastställda ramen har arbetsgivare och arbetstagare full frihet att bestämma vilken arbetstid som helst. Avtal, som stadgar arbetstider under den av lagstiftningen medgivna nivån, kan därför inte sägas innebära något avsteg från lagens begränsningsregler; dessa bestämmelser är ju iakttagna så länge de inte överskrides.

Några särskilda bestämmelser behöver således inte införas i lagstiftningen för att möjliggöra avtal om kortare arbetstid än de i lagen angivna maximisiffrorna. De av utredningen föreslagna reglerna tar inte heller sikte på sådana avtal utan har avseende på överenskommelser om avvikelser uppåt från begränsningarna i 4 §. Avtal om dylika avvikelser ersätter lagens maximiregler.

Frågan om overtidsberäkningen i fall då den ordinarie arbetstidens längd behandlas i överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare får bedömas med utgångspunkt från vad jag nyss anfört. För det fall överenskommelsen inte innebär något överskridande av lagens maximibestämmelser förblir tiden mellan avtalets och lagens maxima i lagens mening ordinarie arbetstid. Övertid enligt 6 och 7 §§ räknas i konsekvens härmed först sedan maximigränserna i 4 § uppnåtts. I vad mån vid avtal om t. ex. 42 timmars ordinarie veckoarbetstid tiden mellan 42 och 45 timmar av arbetsgivaren får utnyttjas blir en fråga om tolkning av avtalet; lagen lägger inte något hinder mot ett sådant utnyttjande.

Om genom kollektivavtal de i 4 § angivna gränserna i ett eller flera avseenden överskrides och således ersättes med avtalsbestämmelser blir utgångspunkten för overtidsberäkningen gränsen för den ordinarie arbetstiden enligt avtalet eller, om detta inte helt ersätter lagens reglering, enligt lagens bestämmelser i kombination med avtalets. Vid avtal om exempelvis 46 timmars ordinarie veckoarbetstid kan således overtid förekomma i full omfattning enligt bestämmelserna i 6 och 7 §§. Ingenting hindrar dock, att avtalet stadgar inskränkning i den legala rätten till overtidsuttag. Uppmärksammas bör, att kollektivavtal om avsteg från begränsningsreglerna i 4 § inte behöver innebära en verklig förlängning av den ordinarie arbetstiden i jämförelse med vad 4 § stadgar. Det torde inte bli ovanligt, att överenskommelse av denna art endast medger längre begränsningsperioder än lagen, så att exempelvis en viss säsongvariation i arbetstidens längd uppkommer. Om den ordinarie arbetstiden på grund av dylikt avtal under en viss del av året kommer att understiga 45 timmar i veckan för att under en annan del överskrida detta mått, är det inte riktigt att i förra avseendet anse avtalet som en sådan överenskommelse om kortare arbets-

tid, som inte faller under denna paragraf, och i det senare som ett avtal enligt paragrafen. Överenskommelsen är att betrakta som en enhet och innebär ett avsteg från en av de i 4 § uppställda begränsningarna. Något utrymme lämnas då inte för den av arbetarskyddsstyrelsen anförda tolkningen att under den tidrymd då veckoarbetstiden ligger lägre än 45 timmar tiden upp till denna gräns, liksom i det fall att en verklig arbetstidsförkortning avtalats, skulle få utnyttjas utan att den blir att anse som övertid i lagens mening. Avtal om längre begränsningsperiod än 4 § föreskriver förändrar inte den genomsnittliga längden av arbetsveckan och lämnar inget mellanrum, som kan utnyttjas som »övertidstillskott». På motsvarande sätt förhåller det sig om avtalet innebär såväl en verklig förlängning av arbetstiden som en utsträckning av begränsningsperioden. Om det exempelvis avtalas, att begränsningsperioden skall vara ett år och den genomsnittliga veckoarbetstiden 46 timmar, uppkommer inget »övertidstillskott» för de veckor, under vilka arbetstiden i verkligheten kan ha understigit 45 timmar.

För att kollektivavtalsöverenskommelse av den art, varom här är fråga, skall vara giltig fordras enligt förslaget att den på arbetstagarsidan är sluten eller godkänd av organisation, vilken enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation. Enligt 2 § nämnda lag förstås med huvudorganisation förening eller förbund av flera sådana föreningar av arbetsgivare eller arbetstagare, som har till uppgift att tillvarata medlemmarnas intressen rörande anställningsvillkor och förhållanden i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare. I 8 § i lagen stadgas bl. a. rätt för huvudorganisation av arbetstagare att påkalla tillämpning av lagens 3 kap. Ett par remissorgan har fäst uppmärksamheten på att enligt ett av riksdagen godkänt uttalande av andra lagutskottet nämnda rätt tillkommer jämväl en självständig organisation, som ej har underavdelningar, ävensom sådan självständig organisation, som uppträder vid sidan av huvudorganisation inom samma arbetsområde. Med anledning härav vill jag uttala, att det inte synes föreligga skäl att då det gäller rätten att träffa bindande kollektivavtal i enlighet med förevarande stadgande ge begreppet huvudorganisation en snävare innebörd än som enligt nyssnämnda utskottsuttalande är fallet i 8 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Såsom arbetsdomstolens ordförande och socialstyrelsen framhållit, innebär den omständigheten att medverkan av huvudorganisation är obehövlig på arbetsgivarsidan ingen inskränkning i principen om att överenskommelse om avvikelse från kollektivavtal skall godkännas av kontrahenterna på ömse sidor. Bestämmelser om arbetstiden i kollektivavtal, som är slutet av huvudorganisation på arbetsgivarsidan, kan i regel inte åsidosättas genom överenskommelse, som på arbetsgivarsidan slutits av enskild arbetsgivare eller annan förening än huvudorganisation utan medverkan av denna.

Enligt utredningens förslag skall kollektivavtal, som avses i förevarande paragraf, även om det är begränsat till den avtalslutande organisationen på arbetsgivarsidan, av arbetsgivare, som är bunden av avtalet, kunna tillämpas jämväl beträffande arbetare, som inte omfattas av kollektivavtalet men sysselsättes i sådant arbete, för vilket det gäller. Socialstyrelsen påpekar, att där konkurrerande kollektivavtal föreligger det inte kan ifrågakomma, att ett av dessa avtal på grund av ifrågavarande bestämmelse brytes genom ett annat. Styrelsen anser önskvärt att förhållandet beaktas i lagtexten.

Departementsförslaget har erhållit en något annan formulering än utredningens förslag utan att någon ändring i sak varit avsedd. Det av socialstyrelsen gjorda påpekandet har därvid beaktats.»

5 §.

»Införandet av 4 a § i lagen motiverar enligt min mening en viss omredigering av dispensreglerna. Utredningens förslag synes mig härvid kunna godtagas. Såsom utredningen framhållit är det inte avsikten att göra någon ändring i sak i vad som nu gäller. Farhågorna för att omarbetningen av lagtexten skall medföra ändrad praxis vid dispensgivningen torde därför vara ogrundade. Liksom utredningen finner jag det utan särskild erinran härom i lagtexten självfallet, att det ankommer på arbetarskyddsstyrelsen att tillse, att fara för ohälsa och överansträngning inte uppkommer. Detta gäller även fall, då dispensansökningen tillstyrkts av det stora flertalet arbetare, och någon egentlig prövning av skälen för ansökningen inte förekommer. — — — I de fall arbetarna är organiserade, skall organisationerna säkerligen veta att hävda sig såsom företrädare för sina medlemmar även i dispensfrågor.»

7 §.

»I likhet med vissa remissorgan finner jag det följdriktigt, att begränsningsperioden för den allmänna övertiden lika litet som för den ordinarie arbetstiden bindes vid kalenderveckan. Utredningens förslag har under departementsbehandlingen jämkats i överensstämmelse härmed. I detta sammanhang vill jag understryka, att vad som anförts vid 4 § om en fast periodindelning givetvis äger giltighet även såvitt angår övertidsberäkningen. Förslaget om kalendermånaden som alternativ begränsningsperiod till fyra-veckorsperioden finner jag inte skäl att biträda. Som årsbegränsning bör alltjämt gälla kalenderåret.

Enligt utredningens förslag kommer förutsättningen för att allmän övertid skall få uttagas att i 2 mom. anges på samma sätt som för närvarande enligt 7 § 2 mom. i de tre övriga arbetstidslagar, varom nu är fråga. Bestämmelsen i dessa lagar har tolkats så, att allmän övertid får uttagas utöver såväl övertid för nödfallsarbete enligt 6 § som övertid för förberedelse- eller

avslutningsarbeten enligt 7 § 1 mom. För att förtydliga denna innebörd har under remissförfarandet påyrkats visst tillägg i den av utredningen föreslagna lagtexten. Med hänsyn till att den föreslagna avfattningen redan finns i speciallagarna och inte visat sig föranleda missförstånd, anser jag anledning saknas att nu avvika från densamma.»

9 §.

— — — »Förevarande paragraf har — — — utformats i huvudsaklig överensstämmelse med 15 § i arbetstidsutredningens förslag till allmän arbetstidslag.

I fråga om partsrepresentation föreskrives endast, att vid handläggning av ärende rörande tillämpningen av denna lag eller med slöd av densamma meddelad föreskrift särskilda ledamöter, utsedda efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, skall delta i den omfattning Konungen bestämmer. De närmare bestämmelserna angående i vilka fall partsrepresentation skall förekomma, sättet för utseende av partsledamöter och suppleanter, deras allmänna kvalifikationer, jäv, tillfälligt tjänstgörande partsledamot och beslutförhet torde få inflyta i instruktionen för styrelsen.

Vidare stadgas, att styrelsen äger höra vittne och sakkunnig vid allmän underrätt. Sådant förhör skall anses som bevisupptagning utom huvudförhandling enligt rättegångsbalkens regler därom. Härav följer, att vittne och sakkunnig har rätt till ersättning. Ersättningen skall gäldas av allmänna medel. Beträffande grunderna för ersättningens beräkning gäller lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.

Slutligen upptages i denna paragraf bestämmelsen om att arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärenden enligt denna lag inte får överklagas. Övriga föreskrifter angående styrelsens verksamhet får intagas i styrelsens instruktion.»

Övergångsbestämmelser

— — — — —
»Med hänsyn till att lagens föreskrifter om arbetstidens längd har karaktär av maximibestämmelser, är det naturligtvis ingenting som hindrar att 45-timmarsveckan genomföres snabbare än övergångsbestämmelserna stadgar. Lagen medger arbetsgivaren full frihet att självständigt eller i enlighet med avtal med arbetarsidan genomföra en sådan snabbare övergång. Den i 4 a § föreslagna möjligheten att genom kollektivavtal överenskomma om längre arbetstid än lagen föreskriver gör det också möjligt att för verksamhetsfält, där det föreligger svårigheter att genomföra arbetstidsförkortningen i den takt eller på det sätt som lagen anger, åstadkomma en anordning, som bättre lämpar sig för området i fråga. Parterna kan exempelvis avtala om att inte genomföra arbetstidsförkortningen successivt utan på en gång vid den tidpunkt då den enligt övergångsbestämmelserna till lagen

senast skall vara fullt genomförd. Det kan också bli fråga om att göra övergångstiden längre än vad som följer av nyssnämnda bestämmelser. Även dispensmöjligheten enligt 5 § står öppen för åstadkommande av andra övergångsvillkor än enligt lagens ifrågavarande regler.

Därest varken överenskommelse uppnåtts eller dispens erhållits, skall emellertid arbetstidsförkortningen genomföras åtminstone i den takt, som övergångsbestämmelserna anger.»

Förslaget till lag om ändring i lantarbetstidslagen

4 §.

»Såsom jag i det föregående understrukit torde det för lantbruksnäringen inte vara någon fördel att bli ställd utanför en arbetstidsförkortning, som genomföres för näringslivet i övrigt. Med hänsyn till jordbrukets konkurrensförmåga gentemot andra näringar i fråga om arbetskraften är det angeläget, att arbetstidsregleringen för lantarbetet så litet som möjligt avviker från vad som eljest gäller. Att detta från social synpunkt måste framstå som någonting önskvärt behöver inte särskilt betonas. På grund härav kunde synas mest följdriktigt att i lagen stadga samma regler om den ordinarie arbetstiden inom lantbruk och trädgårdsskötsel som i allmänna arbetstidslagen. Härmed vore inte sagt, att inte viss elasticitet i arbetstiderna med hänsyn till olika årstider skulle vara erforderlig på jordbrukets och trädgårdsodlingens områden. Åtminstone med nuvarande produktionsförhållanden torde möjligheter till en viss koncentration av den årliga arbetstiden till vegetationsperioden inte kunna undvaras. Sådana möjligheter till anpassning av arbetstiden inom näringen efter där rådande särskilda förhållanden öppnas för lantbruk och trädgårdsskötsel såväl som för andra näringsgrenar genom den dispositiva karaktären hos den föreslagna lagstiftningen.

I och för sig skulle det kunna göras gällande, att behovet av säsongvariation av arbetstiden härigenom blivit tillgodosett. Utredningen har emellertid gått fram på en mera försiktig väg och föreslagit, att den ordinarie arbetstiden under viss tidrymd kan få uppgå till 47 timmar i veckan under förutsättning av motsvarande förkortning under annan period, så att en utjämning till 45 timmar i genomsnitt för vecka uppnås under en tidrymd av 12 månader. I vissa yttranden föreslås, att den siffra, till vilken veckoarbetstiden utan avtalsöverenskommelse skall få ökas under viss period under förutsättning av motsvarande minskning under en annan tidrymd, sättes högre än 47 timmar. Att på detta sätt göra spännvidden mellan arbetstiderna under olika perioder större i förhållande till vad som för närvarande är fallet skulle innebära, att lantbrukets undantagsställning i arbetstidshänseende förstärktes, vilket man enligt min mening bör undvika. Inte hel-

ler känner jag mig övertygad om att en dylik anordning skulle få någon nämnvärd effekt som medel mot säsongarbetslösheten bland lantarbetarna. Enligt nutida betraktelsesätt är det för övrigt inte arbetstidslagstiftningens uppgift att motverka sysselsättningssvårigheter. Jag finner mig därför böra förorda utredningens förslag i denna del. Någon anledning att därvid undanta trädgårdsodlingen från möjligheten till säsongvariation av arbetstiden anser jag inte föreligga.

Enligt lagrummets nya avfattning blir det i motsats till nu möjligt att inom lantbruket utan dispens tillämpa enhetlig arbetstid året om. Som begränsningsperiod bibehålles arbetsveckan, dvs. tiden från och med måndag till och med söndag, och dygnsmaximum blir oförändrat 10 timmar.

Utredningens förslag innehåller inte någon motsvarighet till gällande speciella regler för arbetare, som sysselsättes med djurskötsel, vare sig huvudsakligen (djurskötare) eller jämte annat arbete (arbetare med blandat arbete). Under remissbehandlingen har rests krav på att begränsningsperioden för djurskötares ordinarie arbetstid även i fortsättningen skall vara två arbetsveckor i följd. Främst synes man härvid ha fäst avseende vid att ersättningsfrågan lättare kan få sin lösning om fridagarna för två veckor koncentreras kring ett veckoskifte. Arbetarskyddsstyrelsen har anfört, att en sådan anordning är till fördel både för djurskötarna och deras arbetsgivare. Med hänsyn härtill synes det mig som om möjligheterna till samförstånd mellan parterna om en för arbetsområdet lämplig förläggning av arbetstiden skulle vara goda. Jag anser mig därför kunna godtaga den av utredningen föreslagna ordningen, vari jämväl innefattas, att dygnsmaximum för djurskötare blir detsamma som för övriga av lagen berörda arbetstagare.»

4 a §.

»Paragrafen överensstämmer med motsvarande i allmänna arbetstidslagen. Avtalsfriheten avser naturligtvis även det förhöjda veckomaximum å 47 timmar, varom stadgas i 4 §.»

Övergångsbestämmelser

»Dessa bestämmelser är utformade på samma sätt som motsvarande stadganden i allmänna arbetstidslagen. Ändringarna träder således i kraft den 1 januari 1958, varvid specialregleringen för olika årstider och olika arbetarkategorier upphäves. Förslagets huvudregel om ett veckomaximum av 45 timmar genomföres — i händelse ej annat överenskommes på sätt 4 a § stadgar — successivt genom att veckoarbetstiden med utgångspunkt från 48 timmar nedbringas med en timme från och med den 1 januari ettvarvt av åren 1958, 1959 och 1960. Det förhöjda veckomaximum av 47 timmar, som enligt 4 § medgives i viss utsträckning, är på motsvarande sätt under första och andra året av lagens giltighetstid två timmar respektive en timme högre.

Utgångspunkten är här den nuvarande sommararbetstiden, 50 timmar i veckan. Möjligheten till kollektivavtalsreglering kan såsom utvecklats i kommentaren till allmänna arbetstidslagen utnyttjas för att anpassa övergången till kortare arbetstid efter förutsättningarna inom de näringar, som beröres av lantarbetstidslagen.»

Lagrådet

De till lagrådet remitterade lagförslagen föranledde yttranden i bl. a. följande avseenden.

I fråga om 4 a § i förslaget till lag angående ändring i lagen om arbetstidens begränsning har lagrådet anfört bl. a.

»Enligt förslaget kan arbetsgivare, som själv är bunden av åsyftat kollektivavtal, tillämpa detta jämväl beträffande arbetare som ej är medlem av den avtalsslutande organisationen på arbetarsidan. Utredningen har icke närmare berört förhållandena för arbetsgivare som stå utanför kollektivavtalet utan endast påpekat, att sådan arbetsgivare är hänvisad till att söka dispens enligt 5 § om han vill tillämpa enahanda reglering. Till följd av kollektivavtals normativa genomslagskraft torde sannolikt talrika mindre arbetsgivare inom olika branscher — måhända särskilt de som falla under lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln — följa sådant avtal utan att vara bundna därav. En dylik arbetsgivare blir enligt förslaget underkastad straffansvar, om han tillämpar i kollektivavtalet angivna avsteg från begränsningarna i 4 §. Man lär icke kunna bestrida, att detta kan leda till vissa mindre tilltalande konsekvenser. Ansökningar om individuella dispenser måste också befaras bli talrika och kunna föranleda ett tyngande onödigt arbete. Olägenheterna undvikas, om till 4 a § i förslaget fogas ett nytt stycke, enligt vilket sådana avsteg från begränsningarna i 4 § som bestämts genom kollektivavtal varom i förslaget sägs må tillämpas även av arbetsgivare som icke är bunden av kollektivavtalet, om han i övrigt följer detta. Därest betänkligheter skulle anses möta att upptaga en sådan bestämmelse i lagen, kan det bli behövt att generella dispenser må i någon form lämnas för lämpligt avgränsade områden, varvid närmast ifrågakommer att låta arbetarskyddsstyrelsen meddela dylika dispenser (jfr SOU 1954: 22 och 23). Stadgandet i 5 § synes icke vara avsett att kunna tillämpas på detta sätt, ehuru ordalagen, med beaktande jämväl av att 10 § 2 mom. upphäves, icke i och för sig lägga hinder i vägen. Finnes lagrummet ej böra få utgöra grundval för meddelandet av generella dispenser, synes ett särskilt stadgande böra upptagas i förslaget, om ej den först antydda vägen väljes.»

Tre av lagrådets ledamöter, justitieråden Walin, Sjöwall och Hagbergh, har beträffande 9 § i förenämnda lagförslag anfört följande synpunkter.

»Ifrågavarande paragraf har samband med 3 § i lagen. Första stycket i sistnämnda lagrum stadgar, att arbetarskyddsstyrelsen har att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, avgöra huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare. Och andra stycket i samma paragraf föreskriver, att om mål som handlägges vid domstol är beroende av fråga varom i första stycket förmäles, domstolen skall hänskjuta frågan till arbetarskyddsstyrelsen, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt, samt att slutligt utslag ej må meddelas förrän arbetarskyddsstyrelsens beslut kommit domstolen tillhanda.

Bestämmelserna i 3 § kunna härledas från en reservation av hr Pettersson i Södertälje m. fl. till andra särskilda utskottets utlåtande nr 5 vid 1919 års lagtima riksdag. För att 3 § skulle kunna få där äskat innehåll ansågs påkallat, att i 9 § infördes vissa konstitutiva bestämmelser om arbetsrådets sammansättning (s. 49). Dessa skola emellertid enligt nu förevarande förslag utgå och Kungl. Maj:t sålunda äga att bestämma, vem eller vilka som inom arbetarskyddsstyrelsen skola avgöra hithörande ärenden.

Om ändringen av 9 § genomföres, bör enligt vår mening 3 § jämkas. I den mån styrelsen fungerar som ett administrativt ämbetsverk synes väl berättigad erinran ej kunna framställas mot att dess arbetsformer bestämmas genom instruktionen. Enligt 3 § i lagen anses styrelsen emellertid ha till uppgift att i mål om överträdelse av lagen med bindande verkan uttala sig även om vad som förekommit i förfluten tid (jfr NJA 1924 s. 646 och 9 § 10 mom.). Denna befogenhet synes icke böra kvarstå, om 9 § ändras på sätt föreslagits. Enligt vad lagrådet inhämtat har befogenheten icke heller nämnvärd praktisk betydelse, enär styrelsens beslut mycket sällan påkallas för bedömning i aktuellt mål.

Det riktiga synes oss vara, att arbetarskyddsstyrelsens befogenhet att träffa slutligt avgörande i fråga som avses i 3 § begränsas till att gälla för tid efter beslutets meddelande och att 3 § första stycket därför får innehålla, att styrelsen på begäran av yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres, skall pröva huruvida lagen är att tillämpa beträffande visst arbete eller viss arbetare.

Andra stycket i 3 § torde från nu angivna utgångspunkter böra innehålla, att om mål, som handlägges vid domstol, är beroende av fråga varom i första stycket förmäles, domstolen skall inhämta utlåtande av arbetarskyddsstyrelsen, när part så äskar eller domstolen finner det nödigt. Härjämte bör utsägas, att jämväl allmän åklagare äger inhämta sådant utlåtande. Styrelsens efterhandsuttalande får med denna ordning i målet verka med sakkunnigutlåtandets tyngd men kommer icke att bli prejudiciellt avgörande för frågan, om den tilltalade brutit mot lagens bestämmel-

ser eller ej. Som nyss nämnts bör däremot styrelsen få meddela föreskrift som har bindande verkan för framtiden. I enlighet härmed lär tillvägagångssättet i förekommande fall bli, att styrelsen först meddelar ett beslut hur lagen är att tillämpa och därefter, om beslutet till äventyrs icke får efterföljd, föranstaltar om åtal därför. I sådant mål blir enligt det anförda styrelsens beslut att lägga till grund för domen.

Iakttages vad nu sagts, bör även tredje stycket i 3 § redaktionellt jämkas något.

Det må framhållas, att förfarandet vid domstolarna reformerats efter det att bestämmelserna i 3 § av lagen tillkommo och att det numera framstår som särskilt egendomligt att huvudfrågan i ett mål skall avgöras helt vid sidan av det muntliga förfarandet i rättegången.»

Departementschefen

Vid anmälan av lagrådets utlåtande har föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet anfört bl. a. följande.

Förslaget till lag angående ändring i lagen om arbetstidens begränsning

4 a §.

»Enligt gällande bestämmelser kan en arbetsgivare, som önskar överskrida lagens maximigränser för arbetstidens längd, under vissa förutsättningar erhålla dispens av arbetarskyddsstyrelsen. Denna möjlighet föreligger även enligt förslaget, som emellertid i fråga om den ordinarie arbetstiden även öppnar en annan väg till avsteg från lagens begränsningar. Förslaget innebär i sistnämnda avseende, att parterna får rätt att överenskomma om längre ordinarie arbetstid och om annan fördelning av densamma än som anges i lagen under förutsättning att överenskommelsen har karaktär av kollektivavtal, som på arbetarsidan slutits eller godkänts av huvudorganisation. Under remissförfarandet har inte från något håll anmälts behov av en regel, som skulle ge en av ett kollektivavtal obunden arbetsgivare rätt att utan dispens tillämpa i avtalet gjorda avsteg från lagens begränsningar. Konsekvenserna av en bestämmelse av denna innebörd synes ur mera allmänna arbetsrättsliga synpunkter så svåra att överblicka, att jag inte anser mig kunna förorda, att en sådan bestämmelse nu upptages i lagen. Frågan om generell dispens för visst arbetsområde i anslutning till kollektivavtalsreglering av arbetstiden inom området har behandlats av arbetstidsutredningen i dess år 1954 avgivna betänkande om ny arbetstidslagstiftning och partiell arbetstidsförkortning (SOU 1954: 22 s. 345 f, 353 ff och 364 f). I ett preliminärt framlagt förslag upptog utredningen, ehuru med stor tvekan, en bestämmelse som skulle ge arbetarskyddsstyrelsen befogenhet att meddela dylika dispenser. Detta

förslag blev föremål för delade meningar i de yttranden, som inhämtades däröver, och avstyrktes bl. a. av arbetsdomstolens ordförande. Vid sitt slutliga ställningstagande övergav också utredningen tanken på en bestämelse av angivet slag. För egen del finner jag det synnerligen tveksamt, om ett system med generella dispenser är en lämplig eller ens framkomlig väg att komma till rätta med de problem, som berörts av lagrådet, och jag är inte för närvarande beredd att förorda en sådan ordning. Med det anförda har jag inte velat uttala annat än att de av lagrådet väckta frågorna enligt min mening fordrar överväganden av mera ingående art än som varit möjligt i detta sammanhang. Vid dylika överväganden torde det vara till fördel om erfarenheter föreligger från tillämpningen av de bestämmelser, som innefattas i det remitterade förslaget.»

9 §.

»Enligt det remitterade förslaget skall själva lagen (9 §) inte innehålla andra bestämmelser om arbetarskyddsstyrelsens sammansättning vid behandlingen av ärenden, som avses i lagen, än att i handläggningen skall, i den omfattning Konungen bestämmer, deltaga särskilda ledamöter, utsedda efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och av arbetare. De närmare bestämmelserna om styrelsens sammansättning och verksamhet avses skola inflyta i styrelsens instruktion. Tre av lagrådets ledamöter har ansett, att om de konstitutiva bestämmelserna om arbetarskyddsstyrelsens sammansättning inte anges i lag, styrelsen inte bör äga rätt att på sätt som stadgas i lagens 3 § med för domstol bindande verkan uttala sig rörande lagens tillämplighet, såvitt angår förfluten tid. Det riktiga synes dessa ledamöter vara, att styrelsens befogenhet att träffa slutligt avgörande i fråga som avses i 3 § begränsas till att gälla tid efter beslutets meddelande och att 3 § därför ändras på visst, i lagrådets protokoll närmare angivet sätt.

Den befogenhet att meddela för domstol bindande beslut, som enligt 3 § tillkommer arbetarskyddsstyrelsen, har såsom de tre ledamöterna av lagrådet framhållit inte någon nämnvärd praktisk betydelse. Med hänsyn härtill och då frågan om en ändring i denna befogenhet lämpligen bör prövas i samband med en mera fullständig reformering av arbetstidslagstiftningen, anser jag mig icke böra i detta sammanhang förorda någon saklig ändring i 3 §. De ändringar, som jag föreslagit i 9 § är föranledda av rent praktiska skäl. De har utformats efter mönster av 13 § butikstängningslagen, som i 3 § tillerkänner arbetarskyddsstyrelsen motsvarande befogenheter som tillkommer styrelsen enligt 3 § i förevarande lag. Tilläggas må, att det givetvis inte är avsett att i instruktionen för styrelsen skall upptagas regler som i sak avviker från vad 9 § nu innehåller. Med hänsyn till det anförda finner jag anledning ej föreligga att ge 9 § annat innehåll än som upptagits i det remitterade förslaget.»

Utskottet

Den grundläggande princip, på vilken vår nuvarande arbetstidslagstiftning vilar, nämligen principen om 48 timmars arbetsvecka, kan föras tillbaka till den år 1919 beslutade arbetstidslagen. Mot bakgrunden av den ekonomiska utvecklingen och den genomgripande sociala omdaning av vårt samhälle som ägt rum sedan dess är det naturligt att frågan om en förkortning av arbetstiden kommit i blickpunkten. Under senare år har två statliga utredningar haft att syssla med frågor rörande arbetstidsförkortning. Uppdraget för den år 1947 tillsatta arbetstidsutredningen var, såvitt rör arbetstidens längd, begränsat till att avse frågan om en förkortning av arbetstiden för vissa grupper arbetstagare med särskilt påfrestande arbete. Åt den sedermera år 1954 tillsatta utredningen om kortare arbetstid uppdrogs att biträda med utredning om arbetstidens längd och förläggning i syfte att uppnå en allmän förkortning av den lagstadgade arbetstiden. Av sistnämnda utredning framlagt förslag till lagstiftning om allmän förkortning av den ordinarie arbetstiden till 45 timmar i veckan ligger till grund för förevarande proposition.

Utredningen om kortare arbetstid har ingående prövat de motiv som kan anföras för en förkortning av arbetstiden. Härvid har till en början undersökts i vad mån omsorgen om arbetstagarnas hälsa kan motivera att från samhällets sida särskilda åtgärder vidtages för att genomföra en allmän arbetstidsförkortning. De resultat utredningen härvid kommit fram till torde kunna sammanfattas så, att de s. k. skyddssynpunkterna icke kan fränkännas betydelse men att de inte kan anses utgöra det grundläggande motivet för en arbetstidsförkortning. Utredningens överväganden har lett fram till att den nuvarande avvägningen av arbetstid och fritid inte motsvarar flertalets värdering av fritid i förhållande till andra värden. För denna slutsats har utredningen fått ett visst stöd i resultaten av en på uppdrag av utredningen utförd opinionsundersökning. Vid prövning av frågan i vad mån den enskilde kan tänkas ha möjlighet att tillgodose sina önskemål om fritidens längd har utredningen ansett att frågan om arbetstidsförkortning bör ses som ett spörsmål om val mellan å ena sidan fritid och å andra sidan andra sätt att tillgodogöra sig ett förbättrat produktionsresultat. Även utskottet anser det realistiskt att se det föreliggande problemet framför allt som ett avvägningsproblem. Som departementschefen framhållit står valet icke endast mellan fritid och annan konsumtion utan också mellan konsumtion i nuet och konsumtion i framtiden. Från departementschefens sida har även understrukits — och häri instämmer utskottet — att hänsyn även måste tagas till andra angelägna reformer på de ekonomiska och sociala områdena.

Utredningen har framhållit, att opinionsundersökningen visar, att arbetstagarna i betydande utsträckning är villiga att betala för en ökad fritid, icke genom att avstå från redan uppnådd inkomststandard men genom att i form av fritid tillgodogöra sig en del av den standardökning, som det fortsatta ekonomiska framåtskridandet kan antagas komma att medföra. I propositionen har även slagits fast, att en allmän arbetstidsförkortning icke bör ske till priset av försämring av den materiella levnadsnivån i övrigt. Utskottet delar denna syn på det föreliggande problemet.

Möjligheterna att genomföra en arbetstidsförkortning bör alltså mot bakgrunden av vad ovan anförts bedömas med utgångspunkt från huruvida det föreligger samhällsekonomiska förutsättningar för en sådan reform. Avgörande blir härvid i första hand om vår framtida produktionsutveckling kan väntas skapa de nödvändiga betingelserna härför. Vid denna bedömning kommer även de olika förändringar, som vid en arbetstidsförkortning kan tänkas inträffa såväl för det enskilda företaget som för samhället i dess helhet, in i bilden. Rörande dessa och andra frågor av ekonomisk natur har utredningen redovisat ingående överväganden. Utskottet finner för sin del icke motiverat att här närmare analysera utredningens bedömning av den ekonomiska utvecklingen. På grundval av de gjorda beräkningarna har utredningen föreslagit en sänkning av lagstiftningens veckomaximum från 48 till 45 timmar samt att denna reform genomföres successivt med en förkortning av veckoarbetstiden med en timme om året under tre år i följd. Utan att gå närmare in på de ekonomiska frågorna får utskottet för sin del uttala, att en arbetstidsförkortning i enlighet med det förslag som sålunda framlagts måste bedömas möjlig att genomföra utan att den svenska samhällsekonomin med hänsyn till den väntade produktionsutvecklingen härigenom utsättes för påfrestningar, som icke kan bemästras. Särskilt vill utskottet peka på att det föreslagna successiva genomförandet av arbetstidsförkortningen torde skapa förutsättningar för en smidig anpassning till de ändrade förhållanden som reformen kan föra med sig.

Frågan huruvida den i propositionen föreslagna tidpunkten för reformens genomförande är lämpligt vald behandlas i motionen II: 528. Motionärerna anser, att en förkortning av arbetstiden måste medföra ett betydande produktionsbortfall, en försämring av vårt lands konkurrenskraft gentemot utlandet och till följd av sistnämnda förhållande en ytterligare minskning av vår valutareserv. Reformen skulle enligt motionärerna även föranleda ökad efterfrågan på arbetskraft under en övergångstid och prisstegringar med ytterligare inflationistisk utveckling som följd. Enligt motionärernas mening skulle riskerna i form av ökade påfrestningar för samhällsekonomin och försämrade möjligheter att konkurrera med utlandet bli mindre, om arbetstidsförkortningen uppsköts till en period av mindre

utpräglad full sysselsättning och mindre påtagliga inflationsrisker än som för närvarande vore för handen. Vid bedömning av denna fråga finnes även anledning att taga hänsyn till att den planerade pensionsreformen komme att ställa samhälle och näringsliv inför stora ekonomiska påfrestningar.

I anledning av vad i motionen anförts får utskottet framhålla, att en övergång till kortare arbetstid på tid och sätt som i propositionen föreslagits innebär att den planerade reformen genomföres med stor försiktighet. Bl. a. med hänsyn härtill finner utskottet motionärernas farhågor angående den inverkan på samhällsekonomin, som ett genomförande i nuvarande läge av den föreslagna reformen kan väntas medföra, överdrivna. Utskottet ansluter sig alltså till departementschefens mening att med hänsyn till vad nyss sagts det nuvarande konjunkturläget icke inger någon allvarlig oro för att övergångsproblemen inte skulle kunna bemästras. Utskottet tillstyrker alltså att reformen nu genomföres och avstyrker motionsyrkandet om uppskov med densamma.

Vad utskottet sålunda anfört innebär icke att utskottet bortser från att den föreslagna arbetstidsförkortningen kan komma att ställa samhället inför vissa problem. Här må särskilt pekats på de särskilda svårigheter som i fråga om vissa verksamhetsgrenar, t. ex. serviceyrkena, kan komma att möta både på så sätt att inom dessa möjligheterna att tillgodose allmänt omfattade önskemål med avseende å förläggningen av fritiden torde vara mindre än inom andra verksamhetsgrenar som också därigenom att nämnda förhållande i sin tur kan verka försvårande för rekryteringen till sådana yrken. Det torde bl. a. med hänsyn härtill icke vara möjligt att för närvarande allmänt organisera en arbetsvecka om 45 timmar som femdagarsvecka. För att bemästra ovan antydda och andra uppkommande anpassningssvårigheter torde man för övrigt ha att vänta en betydelsefull medverkan från arbetsmarknadens parter; även en aktiv arbetsförmedling är härvid av stor betydelse.

Utskottet instämmer i utredningens uttalande att det inte kan vara erforderligt att beträffande arbetstidens längd och förläggning inskrida med föreskrifter, som kan strida mot vad parterna inom ett visst arbetsområde finner vara klokt och ändamålsenligt. Utredningen har särskilt betonat att för en viss återhållsamhet från statsmakternas sida också det förhållandet talar att parterna på arbetsmarknaden numera uppträder i starka organisationer, som väl kan tillvarataga medlemmarnas intressen. Utredningens överväganden härutinnan har lett fram till den ståndpunkten att en arbetstidsförkortning genom lagstiftning bör kombineras med en metod att på detta område lämna partsorganisationerna större frihet. Utredningen har på grundval av dessa överväganden föreslagit att bestämmelserna om reglering av den ordinarie arbetstiden blir helt dispositiva, varigenom det

skulle bli möjligt att inte endast såsom hittills avtala om kortare arbetstid än lagen anger utan även om längre och att över huvud taget avvika från de begränsningar, som lagen uppställer. Det villkoret för rätt att träffa överenskommelse om avsteg från lagens begränsningsregler har uppställts, att denna skall slutas i form av kollektivavtal under medverkan av huvudorganisation på arbetarsidan. I likhet med departementschefen ansluter sig utskottet till utredningens ståndpunkt. Utskottet vill särskilt framhålla att den föreslagna dispositiviteten hos lagbestämmelserna synes ägnad att möjliggöra större elasticitet vid tillämpningen och en smidigare anpassning efter de särskilda förhållandena på olika arbetsområden.

I anslutning till den behandlade frågan om rätt för arbetsmarknadens partsorganisationer att överenskomma om avvikelser från lagens föreskrifter torde böra granskas det i motionen II: 528 framställda yrkandet att veckoarbetstiden enligt lantarbetstidslagen skall få uppgå till 50 timmar, om den genomsnittliga arbetstiden under en period av högst 12 månaders längd håller sig inom ramen av 45 timmar i veckan. Enligt utredningens av departementschefen förordade förslag skall veckoarbetstiden enligt lantarbetstidslagen under nyssnämnda förutsättningar få utsträckas till 47 timmar. Emellertid bör beaktas att även denna bestämmelse föreslagits bli av dispositiv natur på sätt ovan angivits. Enligt utskottets mening torde härigenom eventuellt uppkommande behov av variation av arbetstiden, utöver vad den lagliga regleringen möjliggör, kunna tillgodoses. Med hänsyn härtill saknas det enligt utskottets mening anledning att vidtaga sådan ändring av förslaget som i motionen förordats.

En alldeles speciell fråga, nämligen den inverkan som arbetstidsreformen kan medföra med avseende å småföretagarnas arbetsförhållanden, behandlas i motionen II: 529. Däri hemställes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om skyndsam prövning av frågan hur småföretagarna skall kunna beredas möjlighet till önskvärd förkortning av arbetstiden. Vid bedömning av det av motionärerna aktualiserade problemet bör beaktas att frågor rörande företagares arbetstid ju ligger helt utanför varje form av laglig reglering. Utskottet finner visserligen att med hänsyn till de förhållanden under vilka många småföretagare arbetar det är ett förklarligt önskemål från denna kategori att få möjlighet till kortare arbetstid. Emellertid kan utskottet icke finna att det skulle vara möjligt att genom åtgärder från statsmakternas sida skapa förutsättningar för kortare arbetstid för egna företagare. Utskottet kan därför icke tillstyrka yrkandet om särskild prövning av förenämnda spørsmål.

I vad innehållet i propositionen här icke berörts har det icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt yttrande. Ej heller har utskottet vid granskningen av de genom propositionen framlagda lagförslagen funnit anledning till erinran mot desamma. Utskottet hemställer därför,

A. att riksdagen med avslag å motionen II: 528 måtte bifalla förevarande proposition, nr 80; samt

B. att motionen II: 529 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 april 1957

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Sunne*, Mannerskantz, Nils Theodor Larsson, Lars Larsson och Åkesson;

från andra kammaren: herr Nilsson i Göteborg, fru Ewerlöf*, herrar Odhe, Carlsson i Bakeröd, Bengtsson i Varberg, Rimmerfors*, Fredriksson och Königson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

1) av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Carlsson* i Bakeröd, vilka ansett, dels att den del av utskottets yttrande, som å s. 51 börjar med orden »Möjligheterna att» och å s. 52 slutar med orden »stor betydelse», bort ha följande lydelse:

»Möjligheterna till och tidpunkten för genomförandet av en arbetstidsförkortning bör alltså mot bakgrunden av vad ovan anförts bedömas med utgångspunkt från huruvida det föreligger samhällsekonomiska förutsättningar för en sådan reform. Avgörande blir härvid om nödigt utrymme finnes för även detta slag av konsumtion eller om vår framtida produktionsutveckling kan väntas skapa de nödvändiga betingelserna härför.

Uppenbarligen är det av största vikt att tidpunkten för genomförandet av en allmän arbetstidsförkortning väljes så, att icke den samhällsekonomiska balansen härigenom rubbas. Det ekonomiska läget i vårt land kännetecknas för närvarande av ett starkt inflationstryck och av ett stort behov av investeringar inom såväl den allmänna som den privata sektorn. I ett sådant läge föreligger enligt utskottets mening en påtaglig risk för att verkningarna av en arbetstidsförkortning blir ur samhällsekonomisk synpunkt otillfredsställande. Detta gäller även om reformen såsom föreslagits genom-

föres successivt under ett antal år. Utskottet vill framhålla att det produktionsbortfall, som en allmän arbetstidsförkortning kan väntas medföra, leder till en försämring av vårt lands konkurrenskraft gentemot utlandet. I sammanhanget bör även beaktas att den planerade pensionsreformen kommer att ställa stora krav på landets ekonomiska resurser. Av det anförda framgår att utskottet hyser allvarliga betänkligheter från samhällsekonomisk synpunkt mot att nu genomföra en förkortning av den lagstadgade arbetstiden. Utskottet förordar därför, att riksdagen i enlighet med det förslag som framlagts i motionen II: 528 för närvarande endast fattar principbeslut om sådan arbetstidsförkortning, som i propositionen föreslagits, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att förslag angående lagarnas ikraftträdande förelägges riksdagen vid tidpunkt, då reformen kan bedömas ur samhällsekonomisk synpunkt lämplig att genomföra.»

d e l s - att sista stycket i utskottets motivering bort ha följande lydelse:

»I vad innehållet i propositionen här icke berörts har det icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt yttrande. Ej heller har utskottet, utöver vad ovan anförts, vid granskningen av de genom propositionen framlagda lagförslagen funnit anledning till erinran mot desamma.»

d e l s o c k att utskottet under A. bort hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda lagförslagen — måtte med bifall till motionen II: 528, såvitt gäller ikraftträdandet, och med avslag å desamma, i vad avser ändrad lydelse av 4 § förslaget till lag om ändring i lantarbetstidslagen, *dels* för sin del antaga de vid propositionen fogade lagförslagen med de ändringarna att ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ersättes av så lydande stadganden: »Om denna lags ikraftträdande förordnar Konungen med riksdagen», *dels ock* i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid tidpunkt, då genomförandet av den beslutade arbetstidsförkortningen kan bedömas ur samhällsekonomisk synpunkt lämpligt, ville för riksdagen framlägga förslag angående lagarnas ikraftträdande.

2) av herr *Mannerskantz*.